

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Implementace metody sociální práce z USA do Čech a
na Moravu - Snahy USA postavit charitu na vědecký
základ**

Zuzana Grančaiiová

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou
psychoterapii

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Praha 2021

Prague University of Psychosocial Studies

Implementation of the method of social work from the USA to Bohemia and Moravia - Efforts of the USA to build a charity on a scientific basis

Zuzana Grančaiová

The Bachelor Thesis

Study Programme: Social work with a focus on communication and applied
psychotherapy

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Praha 2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze Podpis

Poděkování:

Mockrát děkuji paní doktorce PhDr. Pavle Kodymové, Ph.D. za připomínky, cenné rady, metodické vedení práce a za trpělivost.

Anotace:

Cílem práce je zmapovat vývoj sociální práce v USA a její cestu k implementaci do československé sociální práce v období přelomu 19. a 20. století. V jednotlivých kapitolách se věnuji klíčovým osobnostem, které položily základy sociální práce, zasloužily se o transformaci sociální práce z charitativního přístupu do profese postavené na vědeckých základech, rozvíjely ji a přispěly k její profesionalizaci na území USA a později u nás. Dále se věnuji počátkům vzdělávání žen na Chicagské univerzitě v oboru sociologie, rozdvojenému přístupu sociální práce na mikro a makropraxi a profesionalizaci sociální práce. Následně se zaměřuji na formování sociální péče v období tzv. první republiky (1918 – 1939), přínosu Alice Masarykové v rozvíjení sociální péče u nás i ve světě a taktéž Marii Krakešové-Doškové autorce teorie sociální práce v Československu.

Klíčová slova:

implementace, sociální práce, případová studie, historie, Alice Garrigue Masaryková, vývoj, teoretický základ Marie Krakešové, sociální práce jako profese, metody, přístupy

Abstract:

The aim of this work is to map the development of social work in the USA and its path to implementation in Czechoslovak social work at the turn of the 19th and 20th centuries. In the individual chapters, I focus on key personalities who laid the foundations of social work, contributed to the transformation of social work from a charitable approach to a profession based on scientific foundations, developed and contributed to its professionalization in the US and later in our country. I also deal with the beginnings of the education of women at the University of Chicago in the field of sociology, the bifurcated approach to social work, micro and macro practice, and the professionalization of social work. Subsequently, I focus on the formation of social care in the period of the so-called First Republic (1918 - 1939), the contribution of Alice Masaryk in the development of social care in our country and in the world and also Maria Krakešová-Došková, the author of the theory of social work in Czechoslovakia.

Keywords:

implementation, social work, case study, history, Alice Garrigue Masaryková, development, theoretical basis of Marie Krakešová, social work as a profession, methods, approaches

OBSAH:

Úvod	9
1. Vysokoškolské vzdělávání žen na Chicagské univerzitě v oboru sociologie	10
2. Dva přístupy k pojetí sociální práce - makropraxe (Jane Addamsová) a mikropraxe (Mary Richmondová)	11
2.1 Vliv na změnu paradigmatu	11
2.2 Vznik sociální péče v USA	12
2.3 Osadníci a přátelští návštěvníci	13
2.4 Celostátní konference charitativních organizací a nápravných opatření.....	14
2.5 Zdroje ideologických rozdílů	16
2.6 Addamsová, Progresivní strana a Pacifismus	18
2.7 Richmondová a pátrání po profesionalitě	19
2.8 Vliv Richmondové a Addamsové na praxi sociální práce	23
3. Zpochybnění dr. Abrahama Flexnera sociální práce jako profese	25
3.1 Výzva programového výboru NCCC	25
3.2 Prohlášení Abrahama Flexnera	26
4. Alice Garrigue Masaryková v USA i doma	27
4.1 Alice Garrigue Masaryková a její vzdělání	27
4.2 Aktivity Alice Masarykové	28
4.3 Publikační činnost a plán vzniku sociální školy	29
4.4 Uvěznění – přerušení aktivit rozvoje sociálního vzdělávání	30
4.5 Politické aktivity Alice Masarykové.....	31
4.6 Československý Červený kříž.....	32
4.7 Financování ČSČK	33
4.8 Činnosti ČSČK a mezinárodní aktivity Alice Masarykové	34

5. Sociální práce 1918 Nová republika – příčiny, důsledky	35
6. Sociální výzkum Alice Garrigue Masarykové v ČR	36
7. Teorie sociální práce Marie Doškové-Krakešové	37
7.1 Počátky činnosti Marie Krakešové.....	37
7.2 Přínos Marie Krakešové pro československou sociální práci.....	38
7.3 Teoreticko-výzkumné činnosti Marie Krakešové - „Sociální případ“	40
7.4 Psychogeneze sociálních případů 1946.....	43
7.5 Sociální kliniky	45
Závěr	48
Seznam použité literatury a jiných zdrojů	50

Úvod

Sociální práce jako nezištná pomoc má své počátky v dávné minulosti, avšak její profesionalizace začala vznikat poměrně nedávno. Myslím si, že její bohatá minulost i nelehké začátky nás můžou nesmírně obohatit a posunout vpřed. Cílem mé práce je prozkoumat a zmapovat časovou osu období přelomu 19. a 20. století, kdy se sociální práce začala formovat. Toto období bylo prostoupeno mnoha reformními změnami a díky velkému úsilí a angažovanosti mnoha žen, ji známe v její současné podobě. Vývoj tohoto oboru nebyl jednoduchý, chyběly nám teoretické základy, vzdělání pracovníci, metody a přístupy, které by umožnily aplikovat sociální práci profesionálně.

Téma, které jsem si vybrala pro svou bakalářskou práci - Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu - Snahy USA postavit charitu na vědecký základ je pro mě nesmírně zajímavé z historického pohledu a užitečné pro pochopení všech historických souvislostí spojených se sociální prací. V práci aplikuji metodu historického výzkumu textů, přičemž velká část těchto textů, které předkládám, jsou použity jako mé vlastní překlady originálů psaných anglicky.

V jednotlivých kapitolách se držím chronologického rámce, který sleduji od počátku vznikající sociální práce v USA, až po teoretický základ československé sociální práce, který připravila Marie Krakešová-Došková. V první kapitole se věnuji vzdělávání žen v oboru sociologie na Chicagské univerzitě a jeho vlivu na vývoj sociální práce, dále popisuji rozdvojený přístup americké sociální práce na mikro a makro praxi a věnuji se hlavním představitelkám těchto dvou přístupů, kterými jsou americké socioložky Jane Addamsová a Mary Richmondová. V další části práce se zabývám zpochybněním sociální práce jako profese Dr. Abrahamem Flexnerem a přínosem případové studie Mary Richmondové pro sociální práci. Ve čtvrté kapitole mapuji život naší nejvýznamnější socioložky Alice Garrigue Masarykové a její aktivity v oblasti sociální práce. Dle časové osy navazuji na vývoj sociální práce v období Nové republiky 1918, sleduji příčiny a důsledky, které souvisí s koncem první světové války. V následující kapitole představuji sociální výzkum Alice Masarykové a na závěr v poslední sedmé kapitole se věnuji Marii Krakešové-Doškové a jejímu přínosu pro

československou sociální práci.

1. Vysokoškolské vzdělávání žen na Chicagské univerzitě v oboru sociologie

V období industrializace přicházela do měst dělnická třída a tak se postupně objevují snahy o „racionalizaci“ znalostí o ní i chudobě, která ji provázela. Tyto snahy pravděpodobně umožnily začít používat výraz „sociální práce“ a vynutily si změnu paradigmatu systému pomoci. Rozpad tradiční rodiny, církve a komunit, tedy institucí, které do té doby pomáhaly lidem závislým na druhých, donutil průmyslovou společnost, aby uznala, že se jedná o velmi ohrožující stav. Situace si vyžádala vytvoření nového mechanismu, který by si s tímto společenským jevem poradil (Kodymová, 2018, s. 21).

Na přelomu 19. a 20. století se začal původní systém sociální práce transformovat do nového formátu. Austin uvádí, že v sociální práci začalo docházet k posunu paradigmatu od morálních závazků k racionálně pojaté práci na vědeckých základech (Austin, 1983, s. 357-377).

Ve společnosti byla filantropie propojena jak s rolí žen, tak s procesem emancipace i nově vznikající profesí. Při vytváření sociální práce jako profese měly ženy zásadní roli. Waaldijk uvádí, že ženy přispěly k založení prvních škol, nadnárodních sítí a k internacionalizaci debat o možnostech profese v sociální práci (Waaldijk, 2011). V tomto období došlo k rozdvojení přístupu k sociální práci prostřednictvím socioložek Addamsové a Richmondové, které měly obrovský vliv na vývoj profese sociální práce a určily obsah prvních vzdělávacích plánů.

Případová práce (individuální pomoc lidem prostřednictvím individuálního vztahu) popsaná Richmondovou se stala dominantní oblastí sociologie. V roce 1892 umožnila Chicagská univerzita ženám začít akademickou kariéru a přijala je na katedru sociologie. U žen, které se snažily pochopit rychle se měnící industriální společnost, to probudilo velký zájem o studium. Zajímaly se nejen o teorie, metody a realizace výzkumu nebo terminologii, ale zejména o to, jak aplikovat vědecké výsledky do praxe, tedy o aplikovanou formu sociologie. Na škole pak postupem času došlo k posunu, kdy za abstraktní myslitele byli považováni muži a ženy za „praktické sběratelky dat“ (Kodymová, 2018, s. 24).

„Analýzy realizované ženami byly často považovány spíše za zrcadlení jejich znalostí jako pečujících matek bez jakéhokoliv vztahu k teorii. Vzhledem k tomu, že akademické úspěchy nebyly pro tyto ženy nutností a jejich hlavním zájmem a primárním cílem byla profesionální práce zacílená na odstraňování negativních jevů v měnící se společnosti, opustily mnohé z nich univerzitu a obrátily se na Hull House (komunitní dům, blíže popisují na straně 13). Již v roce 1920 Univerzita v Chicagu otevřela svůj první program v oblasti sociální práce. Na novém oboru ženy mohly studovat témata a používat metody, které považovaly za klíčové pro zodpovězení zásadních otázek a přispět k nové a lepší společnosti. Tím se otevřely ženám další možnosti, včetně úniku z pocitu, že jsou, pro svůj zájem o aplikační rovinu směřovanou k pomoci společnosti i jednotlivcům s akceptací jejich specifík, na sociologickém oboru vnímány v roli druhořadých sociologů“ (Kodymová, 2018 s. 24).

Založení samostatného institutu pro sociální práci vedlo k segregaci mužů a žen. Oddělení sociologie na Chicagské univerzitě se stalo doménou mužů, zatímco v oddělení sociální práce nebyl žádný student muž. Působením konceptualizace teorie a praxe, vlivem genderového vidění praktické a teoretické formy původního pojetí sociologie nastalo oddělování sociální práce od sociologie. Sociální práce vyrůstá ze základů sociologie, ale odděluje se. (Tamtéž s. 24).

2. Dva přístupy k pojetí sociální práce - makropraxe (Jane Addamsová) a mikropraxe (Mary Richmondová)

2.1 Vliv na změnu paradigmatu

V této kapitole se věnuji dvěma nejvlivnějším postavám v historii americké sociální práce, a to Mary Richmondové (1861 - 1928) a Jane Addamsové (1861 - 1935) a jejich vlivu na změnu paradigmatu v profesi od morální jistoty k racionálnímu zkoumání. V primárních i sekundárních pramenech vztažených k práci Richmondové a Addamsové je nespochybnitelný jejich významný vliv na historický vývoj profese.

Franklin (1986) poukazuje na role Jane Addamsové a Mary Richmondové v posunu paradigmatu, ke kterému došlo v sociální práci na přelomu století. Z hlediska překážek, které tehdejší společnost kladla do cesty ženám, které se chtěly účastnit

veřejného života v USA v devatenáctém století, byly úspěchy těchto dvou žen impozantní. Addamsová byla jednou z hlavních architektů hnutí Settlement House Movement a Richmondová se stala předsedající matriarchou filozofie Charity Organization Society. Jednalo se o dvě hnutí, která interaktivně formovala sociální účely profese sociální práce. Převládající intelektuální a náboženské ideologie poskytovaly koncepční rámce pro dvě vznikající sociální hnutí, která směřovala úsilí ke zmírnění problémů spojených s chudobou. Ti, kteří přijali myšlenky liberalismu s důrazem na individuální odpovědnost a jednání, měli sklon podporovat společnost charitativní organizace. Ti, kteří přijali filozofii pragmatismu a kteří se více zajímali o problémy, které sužovaly sousedství a celé zeměpisné regiony, pracovaly v Hnutí osadního domu.

2.2 Vznik sociální péče v USA

Ira Goldenbergová hovoří o profesích, které jsou formovány sociální a politickou realitou své doby a společnostmi, jejichž jsou součástí. Na jejich orientaci a postupy pohlíží jako na odraz převládajících ideologií a hodnot větší společnosti, ve které jsou zakotveny (Goldberg, 1971). Před občanskou válkou ve Spojených státech nebyla chudoba považována za hlavní sociální problém. Společnost byla primárně venkovská s množstvím nevyužití úrodné půdy a převládal postoj, že chudoba je osobním problémem, za který by společnost neměla převzít odpovědnost.

„Go West“ byla rada jednotlivcům, kteří nebyli schopni zvládnout život na východě. Přejech od agrární k průmyslové ekonomice však přinesl obrovské sociální a ekonomické změny. Násilné obchodní výkyvy, deprese a krize v polovině roku 1880 přinesly mnoha lidem chudobu a nejistotu. V americké historii neexistovalo žádné jiné období, ve kterém by tak dominovaly potřeby a požadavky průmyslu. Aby se zvýšila produktivita továrního systému a generovaly se zisky, potřeboval průmysl velké a mobilní dodávky kvalifikovaných i nekvalifikovaných dělníků. Protože průmyslová objednávka byla v počátečním stadiu vývoje, nabídka pracovních sil byla poměrně omezená. Průmysl následně začal získávat pracovní sílu především ze skupiny nově přichozích evropských přistěhovalců. Kvůli špatným životním podmínkám byli tito přistěhovalci náchylnější k nemocem a chudobě a jejich zranitelnost byla zvýšená tržní praxí nízkých mezd a nebezpečnými pracovními podmínkami. Následkem toho bylo to,

že slumy přistěhovalců se brzy staly běžným rysem velkých průmyslových měst a jak se slumy množily, zakořenila se jejich souvislost s kriminalitou, nemocemi a chudobou (Franklin, 1986, s.506). Jane Addamsová popsala tyto podmínky: „*Ulice jsou nevýslovně špinavé, počet škol neadekvátní. Sanitární legislativa nevynucená, pouliční osvětlení špatné, dlažba mizerná a úplně chybí uličky, menší ulice a stáje*“ (Addams, 1910, s. 97-100).

2.3 Osadníci a přátelští návštěvníci

Společnost charitativní organizace Charity Organization Society i hnutí The Settlement House Movement vycházely z anglických modelů a usilovaly o řešení problémů pauperismu, což je stav masové chudoby a postupné chudnutí společnosti, kriminality a mentálního i fyzického postižení, které přispěly k závislosti lidí na systému.

Obě organizace rovněž vyjádřily nadšení pro vědeckou filantropii, ale tím podobnosti končí. Společnost charitativní organizace (COS) se snažila o to, aby almuženské aktivity byly vědecky podložené, aby byly účinné, ne náhodné a aby měly i efekt prevence. Podle COS neměla být chudoba vyléčena distribucí úlevy, ale osobní rehabilitací chudých. Vedoucí filozofií organizace COS bylo to, že pauperismus lze eliminovat vyšetřováním a studiem charakteru těch kteří hledají pomoc, a vzděláváním a rozvojem chudých. Případové konference a „přátelská návštěva“ zintenzivnila myšlenku potřeby a odpovědnost za rehabilitaci. Přátelští návštěvníci však narazili na nepřátelství a lhostejnost komunity. Pocházeli z různých čtvrtí ve městech, která byla rozdělena podle sociální třídy a etnického původu. Původní myšlenka okresu předpokládala místní známost a dávala větší smysl v komunitách, kde spolu vyrůstali bohatí a chudí. Zakladatelé hnutí Settlement House Movement se naopak rozhodli žít a pracovat mezi chudými jako sousedé a pomáhat se vzděláním a řešením problémů. Soustředili se na enviromentální problémy související se životním prostředím a zapojili se do sociální meliorace (systémů vedoucích k zlepšení opatření) (Franklin, 1986, s. 507-508). Ve snaze rozptýlit napětí, které by se mohlo vyvinout, Addamsová odmítla nazývat své sousedy klienty nebo případy a nemohla plně respektovat mladší sociální pracovníci, pro které služba znamenala jen osm pracovních hodin denně a domov

daleko od slumů (Levin, 1980, s. 43). Tento přístup byl v souladu s jejím odhodláním učit se od svých sousedů a napravovat chyby pracovníků způsobené jejich kulturní necitlivostí a novostí vůči sousedství. David Greenstone, který analyzoval filozofickou perspektivu Addamsové, tvrdil, že její metoda byla experimentální v Deweyově smyslu: proveďte akci, pozorujte účinky a podle toho upravte svou reakci. Charakteristickým aspektem filozofie osídlení byla její koncentrace na souhrn problémů v jedné geografické oblasti. Neztratil ze zřetele ekonomické a sociální potřeby jednotlivce, ale hlavní důraz byl kladen na zkušenosti, myšlení a akce místního obyvatelstva, které by mohly ovlivnit široké sociální a ekonomické reformy (Franklin, 1986, s. 508).

2.4 Celostátní konference charitativních organizací a nápravných opatření

Zastánci obou přístupů se lišili ideologiemi, ale zájem o vědeckou filantropii je spojoval. To je propojilo s dalšími institucemi a agenturami pod zastřešující organizací Národní konference charit a opatření (NCCC), která se stala Národní konferencí sociální péče. Richmondová se poprvé zúčastnila NCCC v roce 1890, kde uslyšela prezentaci Josephine Shaw Lowellové, která vedla diskuzi o svých názorech na pauperismus (Tamtéž s. 508). Josephine Shaw Lowellová byla americká charitativní pracovníce narozená 16. prosince 1843 ve West Roxbury, Massachusetts, USA, sociální reformátorka a obhájkyně doktríny. Zastávala názor, že charita by neměla pouze zmírňovat utrpení, ale měla by také rehabilitovat příjemce (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2020).

Lowellová věřila, že chudoba má kořeny v charakteru chudých. Pauperismus by byl podle ní odstraněn vzděláváním a rehabilitací chudých. Byla přesvědčena, že osvobození od daně není lékem, ale příčinou pauperismu, protože podkopává soběstačnost a jejich vůli pracovat. Lowellová později posunula svou perspektivu, když se začala zajímat o pracovníky jako o třídu a založila Ligu spotřebitelů, aby prošetřila pracovní podmínky, identifikovala zaměstnavatele s nekalými a nebezpečnými pracovními praktikami a vedla proti nim bojkot spotřebitelů. O několik let později Richmondová uznala vliv Lowellové morálního přístupu k chudobě ve vývoji svých vlastních myšlenek (Franklin, 1986, s. 509).

Deprese v roce 1893 poskytla podnět k určitým změnám v amerických postojích k chudobě. Tato událost poskytla jasný důkaz toho, že všichni jedinci byli náchylní ke zvrátům v ekonomické oblasti; tedy kauzální vysvětlení vztahu chudoby a morální zavrženíhodnosti jednotlivce byla oslabena. Tyto změny postoje sloužily jako katalyzátory. Bylo potřeba, aby NCCC posunulo své priority - které byly formovány především filozofií COS - od morálního povznesení chudých k hledání práce pro nezaměstnané a jídlo pro hladovějící. Albert O. Wright reflektuje tyto změny v roce 1986 ve svém projevu s názvem „Nová filantropie“. V tomto projevu popsal novou filantropii jako takovou, která „studuje příčiny i příznaky a bere v úvahu třídy i jednotlivce, snaží se zlepšit podmínky a tím změnit špatné prostředí. Přístup morální jistoty byl dále zastíněn v roce 1885, kdy Charles Booth, konzervativní Angličan s liberální individualistickou perspektivou, zjistil, že nemoci, nehody a nezaměstnanost jsou faktory související s chudobou a pravděpodobně jí způsobené. Poté představil koncept hranice chudoby a snažil se stanovit empiricky přijatelné rozumné parametry, aby určil, kde by měla být nakreslena linie. (Tamtéž s. 509).

Addamsová se poprvé objevila před NCCC v roce 1897, její myšlenky byly formovány filozofickou perspektivou Deweyho a podporovány vlivem hnutí Settlement House na filozofii NCCC. Addamsová začala svou prezentaci popisem rozdílů mezi těmito dvěma filozofiemi a tvrdila: „návštěvníci“ jsou povinni sdělit muži, že musí být šetrný, aby si udržel rodinu. Musíte mu říct, že je spravedlivý a dobrý občan když podporuje, že je nespravedlivý a není dobrým občanem, když dostává pomoc ... Settlement pohlíží na člověka tak, že může být možná trochu líným, dobrým člověkem nebo zajímavou osobou, ale spíše vnímá jeho chování v jeho sociálních prostředí (Addams, 1899, s. 339).

Když Addamsová skončila, Richmondová jí oponovala tím, že popisovala hnutí „jako staromódní misi, škodící jejich charitativní činnosti.“ Debata se poté stupňovala, když Richmondová tvrdila, že „osada může předstírat, že je vědecká, když to není nic takového.“ V tomto prohlášení pravděpodobně zpochybňovala tvrzení Julie Lathropové, obyvatelky Hull House, která později řídila výzkum na Chicagské škole občanské výchovy a filantropie. V řízení NCCC z roku 1896 Lathropová uvedla, že „vědecké informace shromážděné jejich (komunitními) obyvateli nelze nikde přepsat. Toto prohlášení bylo v souladu s Addamsovou filozofií, že sociální pracovníci nejen pomáhají

lidem, ale také vylučují podmínky, za nichž žili. Sociální práce byla podle Addamsové formou sociologie (Franklin, 1986, s. 510).

2.5 Zdroje ideologických rozdílů

Z poznámek Richmondové lze usoudit, že buď nepochopila, nebo možná znehodnotila vědu, která překročila hranice biologické vědy. Během práce na Baltimore v COS byla silně ovlivněna lékařskou profesí. Její spisy obsahovaly mnoho citátů od Williama Oslera, slavného chirurga a dalších dvou nejbližších poradců, kteří byli významní lékaři v nemocnici Johnse Hopkinse. Kromě toho byli studenti medicíny po celou dobu Richmondové působení v Baltimore COS přátelskými návštěvníky, takže Richmondová byla mnohem příznivěji nakloněna spíše biologickým než společenským vědám, což může vysvětlovat její poměrně úzký pohled na vědu. Zatímco Addamsová byla jednou z první generace vysokoškolských žen, Richmondová nebyla. Dialog mezi oběma ženami pravděpodobně naznačuje jejich rozdílný sociální původ (Franklin, 1986, s. 510).

Richmondová byla sirotek, vychovávala ji babička a teta se skromnými finančními prostředky. Addamsová naproti tomu pocházela z rodiny s určitým bohatstvím a vlivem (její otec byl Illinoiský státní senátor). Addamsová navštěvovala vysokou školu a cestovala do zahraničí, setkala se s Tolstým, když navštívila Rusko, dále navštívila Toynbee Hall v Londýně, kde vypracovala své plány pro Hull House v Chicagu. Richmondová byla absolventem střední školy, stala se úřednicí v COS a poté byla povýšena na generální tajemnici, což je nejvyšší místo v této agentuře. Richmondová citlivě vnímala nedostatek formálního vzdělání a přátelům často připomínala, že jejich mozky byly trénovány, zatímco její ne. Addamsová byla popsána jako žena s neobvyklým intelektuálním a literárním talentem.

Tyto rozdíly vysvětlují osobní rivalitu mezi těmito ženami. Co může poskytnout ještě lepší vhled do vzájemného nepřátelství, které se mezi těmito dvěma ženami vyvinulo, je sociální kontext jejich boje.

V tomto období byly svobodné, nezávislé ženy považovány za ztracené existence ve společnosti, která vnímala primární role žen jako matek a manželek. Tyto ženy neodmítly viktoriánskou představu o tom, že by ženy měly vyzařovat obětavost,

čistotu a duchovní nadřazenost, spíše tyto vlastnosti přesunuli z domova do veřejného světa profesionální práce. Sociální tlaky na tyto ženy musely být obrovské, snažily se vytesat role, které byly společensky přijatelné i osobně smysluplné. Tyto ženy se ukázaly jako inspirativní postavy s impozantním úspěchem v tomto časovém období. Rozdíly v perspektivách těchto dvou žen jsou dále ilustrovány v článku napsaném Richmondovou v roce 1899 s názvem „Osada a přátelská návštěva“. V tom čase napsala: „Kdybych si mohla vybrat přítele pro rodinu, která upadla do neštěstí, a požádat o úlevu, raději bych pro ně vybrala toho, kdo měl tyto praktické zdroje, než toho, kdo měl perfektní vybavení pokročilých sociálních teorií. První by bylo nejpřirozenější a nejefektivnější, druhý by řekl, že celý společenský řád byl špatný a musí za jeho nesprávnost zaplatit výkupné velkorysou hmotnou pomocí svým obětem“ (Tamtéž s. 511).

Richmondové perspektiva se odráží také v jejím pohledu na environmentální reformu jako na nevídané rozptýlení od úkolu zdokonalit techniky práce na případech. V roce 1909 došlo ke dvěma náhodným událostem, které Richmondové, možná nevědomky, přinesly velké vítězství jejích vzdělávacích názorů. Nejprve stará Social Science Association (později se stala Americkou sociologickou asociací) nakonec se rozpustí a toto rozpuštění poukázalo na obtížnost přizpůsobení teoretických formulací společenských věd praktičnosti sociální politiky a správy. Zadruhé vliv Richmondové byl dále posílen, když byla přesvědčena, aby opustila redakci Charities and Commons a aby vedla nové oddělení charitativní organizace Nadace Russella Sage. Russell Sage Foundation rozdala granty za téměř 5,8 milionu dolarů organizacím sociální práce, publikacím a profesním sdružením sociální práce v letech 1907 až 1931.

Důsledkem důrazu na zranitelnost profese sociální práce vůči kritice jiných vědců v sociální oblasti bylo to, že buď chybí nebo že mají příliš fragmentární koncepční rámce, které nelze brát vážně jako akademickou disciplínu. Je však potřeba poznamenat, že i přes vzestup Richmondové vlivu, by se Addamsová do roku 1909 stala první prezidentkou NCCC (Franklin, 1986, s. 512).

2.6 Addamsová, Progresivní strana a Pacifismus

Addamsová, více než kterákoli jiná žena ve své době, symbolizovala novou ženu, která zaujala své místo ve světě práce. V této roli uplatnila svoji inteligenci a vzdělání při prosazování lepších pracovních a životních podmínek v průmyslových městech. Rovněž prosazovala hodnoty sociální spolupráce proti spokojenosti jednotlivce, vystupovala proti politice laissez-faire (bezstarostná nedbalost), která ospravedlňovala průmyslový kapitalismus, podporovala volební právo žen a podporovala programy sociálního státu, které Americká federace práce (AFL) Samuela Gompere shledala nepřijatelnou. V Hull House pomáhala s různými dělnickými organizacemi a pravidelně se účastnila s dělníky pracovních stávek v Chicagu. V roce 1912, roce prezidentských voleb, Výbor pro pracovní standardy NCCC rozhodl, že by se měl vypracovat návrh minimální platformy pro „přímé veřejné myšlení a bezpečné úřední kroky“. Výbor byl jmenován v roce 1909, stejném roce, kdy byla Addamsová zvolena prezidentkou organizace. Sociální standardy pro průmysl, jak výbor nazval svou platformu, zahrnovaly požadavky na osm pracovních hodin denně v nepřetržitém čtyřiaadvaceti hodinovém průmyslu, šestidenní pracovní týden pro všechny, zrušení nájemní výroby, zlepšení podmínek bydlení, zákaz dětské práce pro osoby mladší šestnácti let a pečlivá regulace zaměstnanosti žen (Franklin, 1986, s. 512-513).

Platforma také požadovala federální systém úrazového, starobního pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Výbor trval na tom, že tyto minimální standardy jsou požadavky pro jakoukoli komunitu „zajímající se o sebezáchovu“. Skupina sociálních pracovníků představila platformu průmyslových minim výboru pro platformu Republikánského národního shromáždění, ale zjistila, že o ně nejeví zájem.

Addamsová také krátce vystoupila před výborem, aby prosila o reformní návrhy, ale byla prakticky ignorována. O několik dní později však Theodore Roosevelt upustil z konvencí a založil novou stranu. Výbor NCCC poté představil svůj program nové Progresivní straně a většina konkrétních návrhů byla zahrnuta do progresivní stranické

platformy. Důležitost této události spočívala v tom, že představovala spojení filantropie a sociální politiky, dvou zájmů, které byly dříve řešeny pouze samostatně. Rok 1912 byl vzrušujícím obdobím pro sociální reformátory. Po letech snahy zakázat dětskou práci a prosazovat lepší bydlení nyní měli národního vůdce, který své programy bral vážně. Kampaň Progresivní strany přilákala nadšenou podporu mnoha sociálních pracovníků (Tamtéž s. 513).

Addamsová podporovala Rooseveltovu nominaci a porovnávala sjezd se zasedáními NCCC (Addams, 1910, s. 28-32). Když Addamsová vstala a promluvila poté, co jej představil senátor Albert Beveridge, „jásot, potlesk a dupání nohou soupeřily s tím, co přivítalo Roosevelta“.

Toto jediné vystoupení katapultovalo Addamsovou na vysokou národní viditelnost. Byla členkou Progresivního výboru okresu Cook, Progresivního výboru státu Illinois a Progresivního národního výboru. Přípravovala články pro časopisy a noviny po celé zemi, aby upoutala pozornost na platformu nové strany. Addamsová však nepředpokládala, že její vstup do stranické politiky by ji učinil zranitelnou vůči kritice těch, kteří se domnívali, že by někdo jejího postavení neměl dovolit, aby její jméno bylo používáno na podporu politické strany. Mabel Boardmanová, která převzala vedení Červeného kříže v roce 1905 poté, co zahájila vyšetřování Kongresu o zneužití finančních prostředků Clary Bartonové a která sama hrála důležitou roli v republikánské straně jako předsedkyně ženského poradního výboru, byla první, která kritizovala Addamsovou za podporu politické strany. Addamsová dosáhla vrcholu své popularity v letech 1909 a 1915. Byla nejen první ženou zvolenou za prezidentku NCCC, ale v témže roce byla také první ženou, která získala čestný titul na Yale University. Od roku 1907 do roku 1916 vydala šest knih a více než 150 esejů. V období těsně před válkou neexistovala žádná jiná Američanka, která by byla tak uctívána. Za své úsilí získala v roce 1930 Nobelovu cenu za mír. (Franklin, 1986 s. 513-514).

2.7 Richmondová a pátrání po profesionalitě

Vypuknutí první světové války bylo pro většinu sociálních pracovníků vnímáno jako hrozba pro sociální iniciativy, na které byl NCCC schopen upozornit veřejnost; to znamená, že mezinárodní krize by byla pouze odváděním pozornosti od domácích

záležitostí. Zatímco sociální pracovníci jako skupina neupřednostňovali válku, jakmile byla válka vyhlášena, sociální pracovníci zaujali jednu ze dvou pozic - po první, že ve válce jsme měli povinnost vyhrát nebo za druhé to, že bychom měli ukončit naši účast ve válce. Když průzkum těchto otázek položených sociálním pracovníkům publikoval neutrální úvodník, odpověď na tyto otázky byla přibližně stejně pro a proti. Richmondová a Addamsová byly opět na opačných stranách. Richmondová zastupovala pozici, která podporovala válku, a toužila po tom, aby se sociální práce dostala k této příležitosti a to rozvojem pečujících dovedností o rodiny vojáků a námořníků. Tento závazek nakonec vedl k jejímu zapojení do Úřadu pro domácí služby Červeného kříže. Addamsová na druhé straně byla silně proti válce a byla aktivně zapojena do mírového hnutí. Vliv Richmondové nabral v profesi sociální práce na síle před vypuknutím války. V letech 1907 až 1912 Richmondová každoročně prezentovala v NCCC. (Jedinou výjimkou byl rok 1909, kdy byla Addamsová zvolená za prezidentku.) V roce 1912 se práce Richmondové s názvem „Lékařská a sociální spolupráce“ zabývala podobnostmi mezi profesemi sociální práce a medicíny. Toto silně ovlivnilo nové povolání sociální práce. Richmondová se na programu neobjevila v příštích dvou letech, ale když se znovu objevila v roce 1915 její vliv byl jasně cítit. Příkladem jejího postavení v této profesi bylo pozvání přednést Kennedyho přednášku v roce 1914 na newyorské škole filantropie. Z prezentace na konferenci NCCC v roce 1915 bylo zřejmé, že vzdělávání sociálních pracovníků dostává mezi vedoucími konference velkou pozornost. Dva z hlavních řečníků byli spolupracovníci Richmondové, a to Edward Devine a Abraham Flexner (Franklin, 1986, s. 514-515).

Dále Franklin (1986) uvádí, že Edward Devine, kritik stranické politické účasti Addamsové, představil příspěvek zaměřený na učební osnovy odborné školy sociální práce, přičemž reflektoval vývoj na Newyorské škole filantropie. Najal Richmondovou jako jednu z prvních instruktorů a ona čas od času učila a pracovala ve Výboru pro výuku, zatímco on byl ředitelem školy. Devine doporučil, aby první prioritou mezi předměty kurikula byl kurz, který se bude zabývat jednotlivci, rodinami a komplikovanými intervencemi pro postižené. Toto tvrzení odráželo vliv rehabilitační filozofie COS, která kládla důraz na jednotlivce a která se přímo nezabývala environmentálními nebo strukturálními omezeními. Dodal však, že dalším důležitým prvkem po studium rodinné rehabilitace, byla historie a povaha sociálních hnutí, snaha

řešit sociální změny a reformy. Devinovým mentorem byl Simon Patten, rovněž ekonom, který přednesl Kennedymu lekci na newyorské škole filantropie a tvrdil, že sociální práce by se měla zaměřit na základní otázky sociální politiky. Devinovo myšlení do roku 1915 bylo silně ovlivněno Richmondovou.

S poklesem Addamsové vlivu v NCCC měla Richmondová větší příležitost prosadit své myšlenky týkající se profese sociální práce. Ve své prezentaci na konferenci z roku 1915 poukázala na rozdíly mezi sociálními případy a sociální reformou. Richmondová zde argumentuje, že *„sociální případová práce dělá různé věci pro a s různými lidmi - specializuje se a rozlišuje: sociální reforma zevšeobecňuje a zjednodušuje objevování způsobů, jak dělat totéž pro všechny. Jediný druh společenského případu, ve kterém tedy pomáhám, a jediný druh, na který se dnes budu odvolávat, lze definovat jako umění dělat různé věci pro a s různými lidmi tím, že s nimi spolupracujeme, abychom dosáhli současně jejich vlastní a zlepšení společnosti“* (Richmond, 1915, s. 43).

Franklin (1986) uvádí, že publikací knihy Social Diagnosis měla Richmondová důkaz, že sociální práce byla ověřitelnou a certifikovatelnou profesí. Její uvedení na trh pod záštitou Russell Sage Foundation se recenze Richmondové knihy objevily v tak prestižních časopisech jako Political Science Quarterly, Dial, Journal of Political Economy a American Sociological Review. Důvěryhodnost Richmondové byla dále potvrzována tím, že svým vlivem umožňovala sociálním pracovníkům poskytovat služby rodinám vojáků sloužících své zemi ve válce. Po první světové válce, která byla oficiálně vyhlášena v roce 1917, prezident Wilson ustanovil válečnou radu bankéřů a podnikatelů, aby získal přispěvatele do Červeného kříže. Vyzvedli více než 400 milionů dolarů, které byly rozděleny do čtyř oblastí, z nichž jedna zahrnovala „domácí služby“. Richmondová vytvořila terminologii a bylo ponecháno plánování tréninových vzdělávacích institucí pro dobrovolníky. Instituce zahrnovaly šest týdnů prezenčního výcviku v rodinné agentuře a zaměřily se na vzdělávání dobrovolníků, jak přistupovat k rodinám a pomáhat jim při identifikaci a řešení problémů. Vydáním své knihy Social Diagnosis a prací s domácí službou Červeného kříže se Richmondová stala lídrem profese. Její kniha nejen usnadnila snazší přechod k pomáhajícím procesům jako u lékaře nebo právníka, ale co je důležitější, definovala sociální diagnózu jako *„pokus o co nejpřesnější definici ve vztahu další lidské bytosti, na nichž (osoba) jakýmkoli*

způsobem závisí nebo kdo závisí na něm, a ve vztahu k sociálním institucím v jeho komunitě“ (Richmond, 1917, s. 357).

Ve své druhé knize „What is Social Case Work?“, poskytla ještě jasnější cíl diagnózy, když uvedla: „*Sociální případová práce se skládá z těch procesů, které rozvíjejí osobnost prostřednictvím vědomě prováděných úprav mezi jednotlivci, mezi lidmi a jejich sociálním prostředím*“ (Richmond, 1922, s. 98). Podle Richmondové byl nejkritičtější elementem v práci s jednotlivci domov a rodina: tam se učili první lekce „individuality a sociality“. Tyto definice naznačují důležitost, kterou příkládala vztahu mezi klientem a jeho sociálním prostředím. Přestože ve své první knize uznala vztah dané osoby k sociálním institucím v jeho komunitě, zveřejněním své druhé knihy přidala slovo „osobnost“, které odklánělo pojetí povolání jiným směrem. Obecně se připisuje Richmondové zapojení sociálních pracovníků do Červeného kříže, ale méně často se diskutuje o zániku této aliance. Mabel Boardmanová dřívější kritička Addamsové byla stále nepřátelská vůči sociálním pracovníkům jako skupině, když byla v roce 1922 jmenována předsedkyní Úřadu dobrovolníků Červeného kříže. Pracovníci by změnili americký Červený kříž ze společnosti dobrovolné pomoci na „amorfní sociální organizaci.“ Postoj Boardmanové povzbudil Červený kříž, aby místo placených sociálních pracovníků využíval dobrovolníky - což je hlavní překážkou pro začínající profesi. Toto politické rozhodnutí přimělo sociální pracovníky, aby dále zaměřovaly svou pozornost na profesionální identitu, uznání a zvýšenou kompenzaci za jejich práci. The Hull House se stal cvičišťem pro první generaci profesionálních žen - Florence Kelley, Julia Lathrop, Grace Abbott, Sophonisba Breckinridge a Edith Abbott odtud přešly do profesionální kariéry v sociální práci (Franklin, 1986, s. 517).

Addamsová se však odmítla profesionalizovat a nikdy si nevzala plat. Popularita Addamsové mezi sociálními pracovníky se dále zhoršila, když se postavila proti profesionalizaci sociálních pracovníků, což byla pozice, která byla v rozporu s jejím postojem k ženským otázkám. Addamsová na národní konferenci v roce 1926 uvedla, že nebezpečím pro sociální pracovníky je nahlížet na sociální práci příliš stabilně z obchodního hlediska a převést ji do psychologie světa podnikání. A zatímco názory Addamsové přesahovaly za hnutí Settlement House, její filozofické názory nebyly v souladu s těmi, které v této profesi převládaly, a tím narušily její popularitu mezi sociálními pracovníky. Byly to názory Richmondové, které měly nejtrvalejší účinek.

Zaniklá autorita Addamsové se projevila v roce 1921, když jí Smith College přehlédl a udělil Richmondové čestný magisterský titul pro „založení vědecké základny nové profese“. To muselo být pro Addamsovou obzvláště velkým zklamáním ze dvou důvodů. Za prvé byla jednou z první generace vysokoškolsky vzdělaných amerických žen a Smith byla jednou z prvních univerzit, díky níž se vysokoškolské vzdělání stalo možností pro ženy. Za druhé, požádala Smith a plánovala ji navštěvovat, než ji nepostihne nedefinovaná nemoc s těžkými fyzickými příznaky, která by ji přinutila zrušit své plány. Ačkoli by jí univerzita v Chicagu udělila čestný titul a Northwestern University, Swarthmore, Rollins, Knox, The University of California a Mt. Holyoke taktéž, tuto čest jí neudělila ani jedna ze škol sociální práce (Tamtéž s. 517, 518).

Addamsové klesající vliv v této profesi byl dále potvrzen v roce 1922, kdy se sociální pracovníci sešli k padesátému výročí NCCC. Několik jejích přátel - Edith Abbottová, Julia Lathropová, Alice Hamiltonová (první profesorka na Harvardu) a Graham Taylorová - uspořádaly kampaň pro její zvolení za prezidentku konference. Nepředpokládali odpor jednotlivců, kteří během války nesouhlasili s Addamsově pacifistickým postojem. Vedoucí představitelé opoziční kampaně byli Richmondová a Homer Folks z New York Charities Aid Association. Addamsově kandidatura byla následně stažena a na konferenci byl vybrán Homer Folks, který byl mnohem konzervativnější (Franklin, 1986, s. 518).

2.8 Vliv Richmondové a Addamsové na praxi sociální práce

Franklin (1986) uvádí, že úspěchem Richmondové byla podpora profesionálního ducha mezi sociálními pracovníky a její důraz na technickou kompetenci při poskytování sociálních služeb. Horlivě se zajímala o součásti intervenčního procesu a automaticky je organizovala. Zajímala se o sociální prostředí práce jako o průkopnickou práci profese v oblasti rodinné terapie. Přestože její omezení nesnižovala účinek jejích příspěvků, je potřeba poznamenat, že v otázce důvěrnosti klientů ji ovlivnila myšlenka Johna Glenna, který pracoval jako detektiv. Nikdy neviděla rozpor v pokračování vyšetřování bez vědomí klienta nebo „informovaného souhlasu“ s přijatými kroky. To přispělo k tomu, že veřejnost vnímala sociální pracovníky jako činitele sociální kontroly. Pracovníci byli obviňováni z toho, že mají „skryté agendy“ nebo, že jsou zcela

neetičtí ve snaze získat „fakta o situaci klienta“. Dalším omezením byla její neschopnost propojit epistemologii s ideologií a následně propojit metody nebo techniky, které navrhla k teorii praxe. Toto selhání přispělo k zranitelnosti profese vůči Freudově teorii osobnosti.

Franklin (1986) odkazuje na Lelu Costin, která tvrdí, že tato teorie posunula sociální pracovníky od formy léčby založené na racionálních předpokladech k manipulaci informací. Podle jejího názoru se psychoanalýza stala „vědeckou metodou porozumění jednotlivci“. Během této doby existovaly teoretické formulace, které byly více kompatibilní s principy stanovenými v Richmondové spisech (např. Spisy George Herberta Meada, pragmatika sociálního psychologa). Výsledkem bylo to, že psychiatrický vliv ovládal další podmínky profese v oblasti přezkumu sociálních služeb po čtyři desetiletí a až do 60. let. Addamsová si u sociálních pracovníků nikdy neobnovila popularitu, ale obecně se jí připisuje posílení role profese jako „svědomí společnosti“ podporou sociální demokracie a zmírnění sociální nespravedlnosti. Co bylo však příliš často přehlíženo, je její příspěvek k vědeckému výzkumu v praxi sociální práce. Addamsová využila Deweyové techniky racionálního bádání a experimentování v praxi sociální práce a koncept výzkumu a odpovědnosti, který přehlíželi čtyři generace sociálních pracovníků. Takový přístup závisí na definování problému přechodem od hypotézy přes experiment a potvrzení k další hypotéze, procesu, který je pro odborníky důležitý. Tento proces zajišťuje, že odborník bude kriticky uvažovat o předpokladech týkajících se povahy problému pacienta a bude aktivně testovat logiku těchto předpokladů. Tento proces poskytuje určitou ochranu proti tomu, aby odborník provedl redukcionistickou a předčasnou klasifikaci chování klienta, čímž exponenciálně zvyšuje možnosti zásahů do různých systémů, které ovlivňují sociální fungování klienta. Charlotte Towel se touto otázkou zabývala v příspěvku nazvaném „Sociální práce: příčina a funkce“, který byl publikován v roce 1961. V tomto příspěvku Towel citovala Richmondovou a Addamsovou a poznamenala, že zvážení širokých sociálních důsledků v případové situaci, by mohly mít příznivý dopad na výkon práce s případy. Rovněž napsala, že adekvátní uspokojování potřeb prostřednictvím úzkých vzájemných vztahů sociálních hnutí byly problémy, které se vzepřely řešení a musí se v blízké budoucnosti stát příčinou. V současném sociálním a politickém klimatu opět vidíme oživení perspektivy morální jistoty a profese sociální práce jasně čelí vážným výzvám,

pokud jde o její závazek k sociální spravedlnosti a sociální odpovědnosti.

A zatímco profese nyní má teoretický rámec, který je v souladu s perspektivou racionálního dotazování, výzvou, která před námi stojí, je zajistit shodu mezi systémy víry a akčními systémy v zásadách, které jsme stanovili při našich intervencích s klienty. Profese může přinést spojení příčin a funkcí dohromady. Před více než deseti lety Carel Germain napsala, že „humanizace našeho superměstského života se stává příčinou a rozsah rolí, úkolů práce na případech i flexibilita agenturních opatření se stává funkcí“ (Franklin, 1986, s. 519-521).

3. Zpochybnění Dr. Abrahama Flexnera sociální práce jako profese

3.1 Výzva programového výboru NCCC

Franklin (1986) odkazuje na to, že Programový výbor vyzval Abrahama Flexnera, aby se přihlásil na schůzi v roce 1915 na téma „Je sociální práce povoláním?“. V tomto období byl Flexner jedním z nejvýznamnějších jednotlivců ve Spojených státech v oblasti lékařského vzdělávání. Flexner studoval na Johns Hopkins jako vysokoškolák a ovlivnil několik spisů Richmondové. Protože mnoho studentů medicíny pracovalo v Baltimore COS jako přátelští návštěvníci, měl určitou znalost sociální práce.

Hlavním tématem Flexnerových poznámek z roku 1915 bylo to, že sociální pracovníci nebyli odborníci, ale spíše prostředníci. Flexnerova prohlášení, dokumentovaná ve zprávách sociální práce, jsou některými historiky považována za nejvýznamnější událost ve vývoji intelektuální racionalizace pro sociální práci jako organizovanou profesi. O reakci publika o autoritativním prohlášení Flexnera na to, že sociální práce není profesí, nebyla žádná zpráva. Zdá se však, že jeho argumenty nebyly zpochybněny, i když někteří účastníci konference s jeho analýzou nesouhlasili.

3.2 Prohlášení Abrahama Flexnera

Po zhodnocení sociální práce Flexner konstatoval, že sociální práce má základní charakteristiku povolání, ale nespĺňuje všechna kritéria, proto není plnoprávnou profesí. K svému tvrzení dospěl aplikací teorie sociologických vlastností povolání a rozbořením znaků u vybraných profesí (lékař, kněz, farář, inženýr...). Hlavní problém shledal v přílišné šíři otázek sociální péče na to, aby mohly být řešeny jedním profesním subjektem s tím, že sociální práce stejně postrádá exkluzivní znalostní základnu a specifickou vědeckou metodu, kterou by mohla složitost těchto otázek řešit (Flexner, 2001; Flexner, 1915, 152-165). Prohlášení vedlo mezi praktikujícími sociálními pracovníky ke krizi identity a hledání odborného uznání a legitimacy. Austin (1983 s. 368) konstatuje, že možná největší dopad na profesi sociální práce mělo právě Flexnerovo přesvědčení o tom, že profese musí mít techniku předávanou prostřednictvím cílevědomě organizovaného, specializovaného kompaktního vzdělávání (Kodymová, 2018, s. 23).

Kodymová (2018) píše, že zdokumentovaná metoda vědecké práce Mary Richmondové z roku 1917 v jejím díle *Sociální diagnóza* zřejmě poskytla první odpověď na kritiku Abrahama Flexnera. Případovou práci tak bylo možné vyučovat na školách sociální práce jako profesionální metodu oboru. „S příchodem psychoanalytického hlediska je posílen psychologický náhled v sociologickém pojetí Mary Richmond, který na základě poznatku Sigmunda Freuda, že nevědomé procesy jsou ústředním bodem pro porozumění vývoji psychických poruch a sociálnímu fungování, obrací případovou práci převážně k vnitřním faktorům osobnosti. Spojení s psychodynamickou teorií podpořila potřebu sociálních pracovníků obstat v praxi při práci s těmi, kteří nesli následky utrpených zranění ve válce, či těmi, kteří bojovali s psychickými poruchami. Byl to zejména americký Červený kříž a armáda, co vyzvali sociální pracovníky, aby aplikovali případové dovednosti k pomoci vojákům z první světové války (1914–1918). To bylo poprvé, kdy byli sociální pracovníci vybídnuti k intervencím, které nebyly omezeny na chudobu. Postupný vývoj případové práce

ve Spojených státech amerických představila další z teoretiček Virginia Robinsonová ve svých dílech: *A Changing Psychology in Social Case Work, Training for Skill in Social Case Work*⁹“ (Kodymová, 2018, s. 24-25).

4. Alice Garrigue Masaryková v USA i doma

4.1 Alice Garrigue Masaryková a její vzdělání

Alice Garrigue Masaryková se narodila 3. května 1879 otci Tomáši Garrigue Masarykovi a matce Charlottě Masarykové. Byla nejstarší ze sourozenců Olgy, Jana a Herberta. Rodina byla demokraticky smýšlející, prosazovala a podporovala ženské vzdělání a ženskou emancipaci. Její rodiče byli přesvědčení demokraté, zastávali rovnoprávnost obou pohlaví a v tomto duchu také vychovávali svoje potomky.

Oba manželé vedli děti ke vzájemné úctě k obou pohlavím, samostatnému myšlení, uvažování a respektovali své děti jako rovnocenné partnery. Důkladně jim vše vysvětlovali, diskutovali s nimi o různých problémech a nutili je nad tématy přemýšlet a hledat vlastní úsudek. Lovčí (2007) uvádí, že školní docházku zahájila A. G. Masaryková v Praze na Vyšší dívčí škole, poté navštěvovala Měšťanskou dívčí školu, kterou se rozhodla ve třinácti letech ukončit a v letech 1892/1893 začala navštěvovat dívčí gymnázium Minerva. V roce 1898 začala studium na Pražské univerzitě (lékařská fakulta), kterého po druhém semestru zanechala a přeorientovala se na studium na filozofické fakultě, kde se zaměřila na historii, filozofii a sociologii. Aktivně propagovala otázky ženského volebního práva v Ženském spolku Slavia, kde vedla diskuzní sezení o otázkách mravních a sociálních, o problematice celibátu učitelek, prostituci nebo feminismu. Dále se angažovala v Protialkoholním hnutí společně s otcem. Svoje vzdělávání doplňovala Alice studijními a badatelskými pobyty v zahraničí.

První svoji návštěvu absolvovala Alice v roce 1901 – 1902 na Univerzitě v Berlíně, poté Mezinárodní protialkoholní sjezd v Londýně a následně pobytem v Lipsku. V roce 1904 působila v USA v Town of Lake „settlementu – společenském domě“, kam se dostala díky otci, na pozvání od Jane Addamsové a Mary Elzy McDowellové (Tamtéž s. 39-64).

„Settlement“ společenský dům sloužil jako středisko přistěhovalců, „poskytoval jim

osvěžení po těžké denní práci“ (Masaryková, 1994, s. 103), kde Alice založila a vedla literární kroužek vzdělaných českých žen, pracovala jako poradkyně pro imigrantskou komunitu ale také pomáhala v chlapeckém uklidovém klubu. Od několika imigrantů jsi vysloužila přezdívky: „Lady Bohemia a Lady Nazdar – dle posledního sokolského pozdravu, jimž zdravila své svěřence“ (Mitchell, 1980 s. 48).

Na různých místech USA jako Iowa, Nebraska, Cleveland nebo New York pak navštívila další „settlementy – společenské domy“. V roce 1904 sepsala sociologickou studii o českém přistěhovalectví na území Chicaga. V roce 1905 se Alice velmi aktivně zapojila do snahy Dívčí akademie Brno o zřízení prvního moravského dívčího gymnázia, které by bylo podobné Pražské Minervě. Alice přednášela na protialkoholních sjezdech a účastnila se různých osvětových přednášek pro veřejnost (Lovčí, 2007, s. 35-78).

4.2 Aktivity Alice Masarykové

Lovčí (2007) dále popisuje aktivity Dr. Masarykové, která vyučovala na Českobudějovickém lyceu němčinu, vychovatelství, zeměpis i historii a z dochovaných konceptů přednášek je vzhledem k jejímu postgraduálnímu vzdělání patrné, že se ve svých přednáškách věnovala nejen historickým, psychologickým, biologickým a sociálním tématům, ale dotýkala se další řady témat jako správná výživa, zdravá sociální hygiena, správné odívání, nebezpečí alkoholizmu, základy teologie, filosofie a propagaci ženské emancipace.

Od roku 1908 se stala členkou ŽKČ (Ženský klub český), kde se angažovaly významné představitelky národa. Dále se Alice Masaryková účastnila protialkoholních sjezdů a protialkoholních dní, kde aktivně vedla přednášky spolu s profesorem MUDr. Gustavem Kabrhelem, sociology PhDr. Břetislavem Foustkou, ředitelem krčského sanatoria MUDr. Janem Šimsou a JUDr. Edvardem Benešem. 10. října 1908 se Alice aktivně zapojila do SAVŽ (Sdružení akademicky vzdělaných žen). V roce 1910 se Alice Masaryková vrátila do Prahy, kde zahájila své pedagogické působení na Holešovickém Lyceu. Kromě vyučování zde společně se svými kolegyněmi organizovala veselé programy dětských dnů a peněžní sbírky ve prospěch dětí ze sociálně slabých rodin (Tamtéž s. 82-104).

4.3 Publikační činnost a plán vzniku sociální školy

Lovčí (2007) uvádí, že Alice se vedle veřejného působení v Praze věnovala publikační práci a překladům. Mezi Aliciny historické překlady patří překlad knih *Od píky* (humorně výchovná kniha) od George Horace Lorimera, druhou knihou byla kniha od dr. Gustava von Bungeho s názvem *K otázce alkoholu* a společně se Zdeňkem Frantou přeložili do čestiny historické dílo J.B. Dalého s názvem „Na úsvitě radikalismu“, v němž je mapováno politické dění 17. století v Anglii. Kromě překladu publikovala rovněž své vlastní myšlenky, příspěvky, výroční zprávy i odborné studie.

Ve školním roce 1913/1914 připravila k vydání stať s názvem „*Ženy v práci sociální*.“ Ta je významná tím, že v ní mladá pedagožka vyložila nejen vlastní pohled na ženskou otázku a sociální problematiku v Rakousku, ale velmi obsírně v ní objasnila především plán na zřízení první řádné sociálně zdravotní školy, což byl typ vzdělávací instituce, jaký v českých zemích doposud zcela absentoval.

Potřeba sociální činnosti a služeb se totiž z Alicina pohledu v české a rakouské společnosti na počátku 20. století výrazně zvyšovala a nabývala na větší důležitosti. Jako příklad oblasti, kde bylo zapotřebí sociálních pracovníků, uvedla Alice Masaryková dětskou otázku, jež se stala aktuální s rozvíjející se industrializací a jejíž „*včasné a dobré řešení*“ mělo být „*zárukou spořádaných sociálních poměrů v budoucích časech*“. Mladá socioložka upozornila hlavně na to, že stále větší počet žen si musel hledat vlastní zaměstnání, které bylo mnohdy daleko od jejich bydliště. Zcela zákonitě pak vzrůstalo množství dětí, jež zůstávaly samy v domě bez náležité péče a ochrany a jejich výchova, která by měla být primárním úkolem ženy, tím byla údajně zásadním způsobem zanedbávána. Následkem toho klesala kázeň ve školách a učitelé se stěžovali na toulavost, časté krádeže a nevázaný život žactva.

Sociální pracovnice potřebovala z Alicina pohledu vzdělání, jemuž mohla předcházet „*jako dobrý základ*“ lyceijní nebo gymnazijní průprava, neboť různorodost sociálních jevů prý ze své podstaty vyžadovala „*znalosti rozmanité*“. Sociální činnost byla pak „*uměním budovatelským na sociologickém poznání*“, jež stavělo na

matematice, statistice, biologii, hygieně, sociální patologii, psychologii, sociální psychologii a vychovatelství. Teprve s těmito důkladnými znalostmi mohla sociální pracovnice řádně vyšetřit konkrétní případ a navrhnout vhodnou cestu k nápravě. Pouhé samostudium zmíněných disciplín včetně sociologie se však Masarykově dceři jevílo jako nedostačující. Z jejího pohledu bylo naopak nutno zřídit řádnou sociální školu v Čechách. Prvním stupněm by se stal tzv. kurz ošetřovatelský, poté by následoval dvouletý kurz sociologický. V něm by se studentky seznamovaly se základy sociologie, občanskou naukou, statistikou a sociální hygienou a v praktickém oddělení školy by se zdokonalovaly ve vyšetřování případů – tedy v jakési sociální diagnostice.

„Celá sociální škola by v důsledku nastíněného plánu fungovala jako čtyřleté učiliště, což by prý plně ladilo se zahraničními zkušenostmi“ (Tamtéž s. 123-130).

4.4 Uvěznění – přerušování aktivit rozvoje sociálního vzdělávání

Jak píše Lovčí (2007) veškeré aktivity Alici Masarykové byly pozastaveny jejím zatčením 28. října 1915, kdy byla následně policii obviněna z protistátní činnosti vzniklé spoluprací s otcem, z vlastizrady a z podílu na úschově Masarykových písemností. Skutečnost, že předala materiály otce Benešovi nijak netajila a považovala uschování spisů za záslužný čin. Koncem listopadu 1915 jí detektivové oznámili, aby se připravila na transport do Vídně, kde bude místní policie pokračovat v dalším šetření velezrádné kauzy. Očekávané propuštění se nekonalo a na horizontu budoucích událostí se rýsoval závažný a možná osudový soudní proces.

Ve Vídni na rozdíl od pražského vězení byly podmínky velmi špatné a Alici neminulo neuctivé zacházení. Navzdory špatné situaci ve vězení se Alice Masaryková po příjezdu do Vídně podle svých slov cítila optimisticky a doufala v propuštění. Brzo ale odříznutí od okolního světa a smysluplné práce začínalo uvězněnou učitelku ničit, dostalavily se výkyvy nálad a na své podlomené zdraví musela začít brát medikamenty. Jediné co Alici drželo na vodou, byly dopisy od matky, které dostávala pravidelně. Citlivá a láskyplná slova matky ji dodávaly útěchu a sílu a umožňovaly jí přečkat toto kruté období. Dopisovaly si v němčině bez ohledu na cenzuru (Tamtéž s. 150-163).

„Alice opakovaně přemýšlela, co dělat dál, až opustí brány věznice, pokud je vůbec opustí... Líbila se jí myšlenka založení sociální školy, jejíž program nastínila už

před rokem ve svém článku „Žena v práci sociální“. Kromě plánů se sociální školou, se těšila i na lyceum, ale zvažovala také eventualitu, žeby po případném propuštění působila jako pečovatelka v sirotčinci. Značně jí tížilo, že sama nikdy nebyla matkou. Stárla, blížila se jí čtyřicítka a s možností sňatku a založení rodiny už příliš nepočítala. Svě nikdy neuskutečněné mateřství, si tak kompenzovala alespoň zájmem o osiřelé děti.“ (Lovčí, 2007, s.166). Pod tlakem mnoha mediálních a diplomatických aktivit ze strany českých vlastenců z USA, rodiny, odborné veřejnosti, světového veřejného mínění, diplomatické intervence amerického vyslance v Rakousku prosazujících Alicino osvobození, byla Masarykova dcera nakonec amnestována a 3. července 1916 propuštěna z věznice. Po propuštění se Alice Masaryková vrátila do Prahy za svou matkou, kde se dlouho potýkala s vážnými existenčními problémy, protože nemohla najít práci (Tamtéž s. 176-183).

4.5 Politické aktivity Alice Masarykové

Po skončení 1. světové války 28. října 1918 a vytvoření Československé republiky byl jejím prvním prezidentem zvolen Alicin „otec T.G. Masaryk, který se vrátil do vlasti 21. prosince 1918 a jehož přivítání jásajícími československými občany bylo vskutku triumfální“ (Lovčí, 2007, s. 199) Alice zůstala po vyhlášení ČSR zpočátku stranou vrcholného politického dění. Učiněnou nabídku stát se členkou parlamentu přijala a začátkem roku 1919 byla kooptována do tzv. Slovenského klubu, jehož zástupci měli v RNS (Revoluční národní shromáždění) reprezentovat Slovensko a slovenské zájmy (Soukup, 1930, s. 46).

Alicino politické působení skončilo v průběhu roku 1919 a aktivně se zapojila do Československého červeného kříže, který byl formálně ustaven v únoru 1919. Právě aktivity rodícího se Československého Červeného kříže (ČSČK) představovaly velký časový záběr a prezidentově starší dceři tak mnohdy nezbývalo než kvůli křížovým aktivitám vynechávat účast na pravidelných parlamentních schůzích. Nakonec Alice ve snaze o řešení nastalé situace předložila parlamentu svou rezignaci a z funkce poslankyně 11. září 1919 odstoupila (Lovčí, 2007, s. 204-205).

4.6 Československý Červený kříž

„V lednu 1919 byla Alice jako zkušená socioložka pověřena z rozhodnutí čs. ministerstva sociální péče dozorem nad sociálními organizacemi a ústavy nového státu a nad odbornými školami sociálními a sociologickými“ (Lovčí, 2007, s. 245). V rodícím se ČSČK vnímala jako akutní úkol v nových státních poměrech zásadní přestavbu domácího Červeného kříže. „Ten se měl stát v jejích představách spolkem všelidovým, demokratickým a zaměřeným nejen na válku, ale také na práci v mírových podmínkách“ (Lovčí, 2007, s.246).

Jak sama důrazně uvedla, bylo nutné, aby pracovníci Červeného kříže nezapomínali, že následky války podepsaním míru nezmizí a že je bude potřeba napravovat i v poválečném období. Účelem Červeného kříže mělo být aktivní působení v oblasti zdravotní prevence a poradenství, školení dobrovolných ošetřovatelek, budování sanatorií a sirotčinců a pomáhání při likvidaci epidemií (Tamtéž. 246). *„Alice své plány předestřela na přípravné schůzi Československého Červeného kříže, která se odehrála 1. února 1919 v pražském Obecním domě za účasti řady českých sociálních odborníků, příslušníků armády i kulturního života včetně spisovatelů. Výsledkem se stal obecný návrh stanov nové organizace a volba Alice Masarykové její předsedkyní“ (Lovčí, 2007, s. 246-247).*

Po skončení schůze vyslal výbor delegaci k prezidentu republiky a požádal jej o vyslovení souhlasu se vznikem spolku a zvolením Alice Masarykové do předsednické funkce. T.G. Masaryk žádosti vyhověl a jmenoval dceru Alici do čela ČSČK. *„Ústřední sídlo ČSČK nebylo zprvu jasně určeno. S ohledem na potřebu nalézt co nejdříve vhodné prostory poskytla Alice Masaryková rodičí se organizaci část vlastního bytu na Pražském hradě a po jistou dobu zde provizórně úřadovala. Teprve později byl pro potřebu Červeného kříže uvolněn pražský Clannerův palác, který se stal oficiálním spolkovým sídlem ČSČK“ (Lovčí, 2007, s.249).*

4.7 *Financování ČSČK*

Lovčí (2007) uvádí, že první akci, jejichž Alice podnikla v ČSČK bylo uspořádání tzv. Štědrých dnů Červeného kříže, kterých cílem bylo nashromáždit prostřednictvím darů finanční prostředky a hmotné zázemí, které měli nápomoci začít potřebnou humanitární pomoc. Dalším cílem organizátorů sbírky byla snaha o nezávislost ČSČK na československém státu. Díky této sbírce se povedlo nashromáždit milionové dary, které pomohly zajistit léky, příkrývky, potraviny ale také financování dlouhodobějších projektů. Na vlastní náklady podnikla Alice několik zahraničních cest, kde jednala o humanitární pomoci pro poválečné Československo. Už na jaře 1919 navázala kontakty ve Francii „s charitativní organizací severoamerických kvakerů vedenou Herbertem Hooverem a neformálně nazývanou jako „Hoover mission“ jejíž zástupci brzy po té otevřeli v ČSR síť veřejných stravoven, v nichž byly do léta roku 1921 syceny desetitisíce českých a slovenských dětí“(Lovčí, 2007, s.261). Prostřednictvím přítelkyně Mary McDowellové dohodla příjezd několika amerických socioložek do Československa, které měly za úkol analyzovat a zhodnotit úroveň čs. sociální péče a naznačit možná řešení. „Americký dorost Červeného kříže zase na Alicino vyzvání poslal do Československa sociální pracovníky, kteří se ujali celkového, tedy jak finančního tak odborného vedení tzv. Legie malých. Výzvu ke hmotné a finanční výpomoci Alice Masaryková dále adresovala čs. krajanům ve Spojených státech. Svou žádost o materiální výpomoc zvýraznila dr. Masaryková především osobní návštěvou Spojených států“ (Tamtéž s.262). Ve prospěch fondu AGM povzbuzovala Alice chicagské krajany k uspořádání bazaru, který se nakonec konal na vícero místech USA a který přinesl tisíce dolarů pro Červený kříž v ČSR. Aliciny kontakty s tzv. Rockefellerovou nadací přinesly Československu 23 milionů korun určených na zřízení a vybudování Státního zdravotního ústavu v Praze, několik každoročních stipendií spojených s možností studia na zahraničních školách pro československé lékaře a zdravotníky a milionové finanční příspěvky na potřebné humanitární akce ČSČK.

Kromě USA Alice Masaryková mezi léty 1919 – 1921 několikrát navštívila ještě Švýcarsko a Francii (Tamtéž s. 263). „Švýcarský Červený kříž například pohostil ve své

zemi na vlastní náklady dvě tisícovky hladovějících čs. dětí. Francouzský ČK zase vyslal odborné ošetřovatelky do zdravotnického dispenzáře v Chustu na Podkarpatsku a vybudoval dětské jesle na Vinohradech“ (Lovčí, 2007, s. 264).

Na konci třicátých let se dr. Vladimír Haering pokusil sumarizovat hmotné i finanční dary, které získala Alice pro ČSČK. Jejich výši odhadl „na 120 milionů korun v potravinách, šatstvu, prádle a lécích. Pomoc Herberta Hoovera obnášela dalších cca 7 milionů korun československých a celých 700 milionů Kčs činil příspěvek organizace dr. Eversola, s níž Alice Masaryková po vzniku republiky udržovala dosti úzké kontakty“ (Tamtéž s. 264).

4.8 Činnosti ČSČK a mezinárodní aktivity Alice Masarykové

Na konto záslužných aktivit Alice Masarykové můžeme připsat například pozornost, kterou věnovala profesionálnímu a dobrovolnému ošetřovatelství „a už v počátcích ČSČK přispěla k založení stipendijního výboru Florence Nightingalové“ (Lovčí, 2007 s. 267), kde se soustřeďovaly peněžní prostředky, pomocí kterých se podařilo umístit několik diplomovaných sester na speciální kurzy na univerzitách v Londýně a Torontu. Toto umístění sester pak druhotně napomáhalo rozšiřovat a navazovat zahraniční kontakty. „Zásluhou dr. Masarykové přijela do ČSR působit po válce pracovnice amerického ČK Miss Parsonsová, jež se později ve spolupráci s pedagogy pražské LF UK zasadila o zásadní reorganizaci původní ošetřovatelské školy rakouského ČK v Praze“ (Tamtéž s.267). V roce 1921 byla založena organizace Dorost Červeného kříže, který byl označován jako Malý Červený kříž. Jehož činností, kromě mnoha dalších aktivit se stala „korespondence čs. mládeže s dětmi z USA, Japonska, Francie, SHS, Polska, Švédska, Británie, Egypta a jiných evropských a světových zemí“ (Tamtéž s.272). Alice se aktivně angažovala v tzv. Lize Červeného kříže (zapůjčení putovních biografů), založila prázdninové kolonie, ošetřovatelské služby v rodinách, pořádala tzv. mléčné akce (pojízdné vozíky s mlékem, přednášky o zdravé výživě), Armádu spásy, nadkonfesionálních spolků evangelických dívek a chlapců YWCA a YMCA a Čs. péče o matku a dítě (Lovčí, 2007, s. 275-280). „Z prímých iniciativ prvorepublikového ČSČK na Slovensku je třeba zmínit založení a stavbu Ústavu M. R. Štefánika v Turčianskem Sv. Martině, který byl zřízen společným finančním příspěvím

amerických Slováků a Alice a T.G. Masarykových. Ústav po svém otevření v roce 1926 fungoval jako vyšší sociálně zdravotní škola (první svého druhu na Slovensku!) a současně měl za úkol pořádat vzdělávací přednášky, schůze, výstavy či sjezdy, vydávat časopisy a brožury, zřizovat další zdravotnické kurzy a školy a svými všestrannými aktivitami celkově prospívat duševnímu a hmotnému zvelebování Slovenska“ (Tamtéž s.285).

Alice Masaryková se aktivně angažovala také v mezinárodních strukturách Červeného kříže, jehož zájmy zastupovala na konferencích. Velmi úzce spolupracovala také s Ligou červeného kříže. Také se účastnila významných kongresů a konferencí. Po smrti otce Tomáše Garrigue Masaryka v roce 1937 ji pomalu do života navracely povinnosti spojené s ČSČK v krizovém roce 1938. Demise Dr. Alice Masarykové v ČSČK byla přijata 7. prosince 1938 a jejím nástupcem se stal dr. Vladimír Haering (Lovčí, 2007, s. 307-318).

5. Sociální práce 1918 Nová republika – příčiny, důsledky

Nově vzniklá Československá republika převzala sociální legislativu Rakousko – Uherska. Převzatou legislativu doplnily klíčové zákony upravující pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, úrazové pojištění, nemocenské pojištění soukromých zaměstnanců a pozdější úprava penzijního pojištění i provizního hornického pojištění. *„Po skončení první světové války, jejíž dopady ještě umocnila pandemie španělské chřipky, bylo pro stát prvořadou nutností postarat se o zchudlé a válkou citelně zasažené skupiny obyvatelstva – tzv. válečné poškozence (invalidní vojáky, válečné vdovy a sirotky)“ (Brnula, Kodymová, Michelová, 2014, s.14).* Následkem nemoci i úmrtnosti obyvatel bylo zhoršení životních podmínek, vzrůstající nezaměstnanost a současně se začaly vyskytovat další patologické jevy jako prostituce, trestná činnost mladistvých, alkoholismus a rozvodovost. Jako nutnost se ukázalo řešit primárně narůstající chudobu, špatnou situaci a problémy invalidů, sirotků, vdov, vězňů, uprchlíků, posílit sociální organizace, nemocnice, pomoci odlehkým vesnicím, zabezpečit humanitární pomoc pro postižené rodiny legionářů, kteří padly ve válce, živelnými pohromami, podporovat slovenské i ruské uprchlíky, zřídit dětské zdravotní tábory, očkovat proti tyfu v Podkarpatské Rusi a zajistit mnoho ochranných i

sociálně-zdravotních opatření (Skilling, 2011).

Brnula, Kodymová, Michelová (2014) uvádí, že v důsledku těchto změn se rozšiřuje praxe sociální práce o nové cílové skupiny (kupř. lidé bez domova, jedinci s civilizačními chorobami; rozvíjí se školská sociální práce, bytová péče v kontextu sociální práce či sociální práce v obci a jiné). Centrum pozornosti se soustřeďuje na péči o matky s dětmi, zejména rodičky a novorence, jejímž cílem bylo snížit úmrtnost kojenců, zvýšit porodnost a počty narozených dětí. V centru pozornosti byla sociálně-zdravotní prevence i pracovní poradenství. Lze konstatovat, že sociální péče v polovině třicátých let se stala systematicky organizovanou a racionalizovanou péčí o sociálně slabé. Nový stát jevil stále větší zájem o sociální péči a ta se stala důležitou částí veřejné správy. Na území státu se dělila sociální péče na péči o děti, mládež a dorost a na péči o dospělé. Péče o dospělé se dále dělila na péči ochrannou (živnostenské zákony, sociální pojištění a léčebnou péči) a na podpůrnou (starobinectví, chorobinectví, chudinství), v dalších specifikacích na veřejnou a soukromou.

6. Sociální výzkum Alice Garrigue Masarykové v ČR

Dr. Alice Masaryková se věnovala hlavně sociologické problematice a snažila se s touto problematikou a jejími základy seznamovat své žáčky na lyceu. Angažovala se v Sociologické sekci Svazu československého studentsva a Sdružení akademicky vzdělaných žen. Posláním Sociologické sekce bylo vzbuzovat u studentů zájem o sociální problematiku, sociální otázky a informovat je o sociální struktuře společnosti „*Úspěšnou činností chtěla manifestovat potřebu pěstování sociologické vědy, usilovat o založení řádné sociologické stolice na pražské univerzitě, odborné školy sociální péče, velkého sociologického ústavu s archivem a knihovnou i zvláštní sociologické společnosti*“ (Lovčí, 2007, s.111). Jak uvádí Lovčí (2007), lze se domnívat, že Alice Masaryková viděla v činnosti sociologického výzkumu určitou protiváhu k sociálnědemokratickým a marxistickým ideologiím, které nahlížely nápravu společenských neduhů pomocí revoluční změny.

Alice Masaryková si představovala sociologa jako praktikujícího, lze říci společenského karatele, který by se snažil odhalovat hluboké kořeny sociálních problémů a svou činností i vlastními návrhy by předkládal možnosti státním úředníkům

i politikům k nápravě těchto sociálních problémů. Aplikace sociologie by tak sloužila k udržování sociálního smíru. Dr. Masaryková vedla a reprezentovala Sociologickou sekci jako její předsedkyně. Jejími členy se stali studenti oborů práv, medicíny, techniky, filozofie, teologie a několik profesorů. „*Sociologická sekce se pro šíři zkoumané problematiky postupem času transformovala do tří oddělení – teoretického, řízeného dr. B. Foustkou, konkrétního, vedeného dr. E. Benešem a praktického, v jehož čele stála opět A. G. Masaryková*“ (Tamtéž s.113).

7. Teorie sociální práce Marie Doškové- Krakešové

7.1 Počátky činnosti Marie Krakešové

K porozumění teorie Marie Krakešové a jejímu přínosu československé sociální práci je velmi důležité porozumění jejímu životnímu příběhu, který ovlivnil její myšlení a činy. Během svého profesionálního života se snažila odstranit charitativní prvky, improvizaci i empirismus ze sociální práce a hledala nové cesty zlepšení a řešení problémů. Odmítala citový přístup při řešení problémů člověka a to vše se promítlo v jejích teoretických pracích. Marie Krakešová, roz. Došková se narodila v lázeňském městě Toušeň 3. července 1898, kde žila po celé svoje dětství a mládí. Středoškolské vzdělání získala na dívčím gymnáziu v Praze tzv. Minervě. Vysokoškolské studium absolvovala na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde se věnovala především studiu zoologie, filozofie a antropologie. Kromě toho navštěvovala také Vyšší školu sociálně zdravotní péče v Praze 7 – tzv. Sociální školu. V letech 1920 – 1922 studovala sociologii na americké Vaasar College, kde jako jediná z pěti uchazeček získala stipendium. Na počátku dvacátých let se Marie Krakešová seznámila s Alicí Masarykovou, se kterou navázala nejen spolupráci, ale také dlouhodobé přátelství. Pravděpodobně zkušenosti získané v USA vedly Marii Krakešovou k zapojení se do oblasti sociální práce. Metody, které poznala na svém studijním pobytu v Americe se snažila převést do praxe v Československu (Krakešová et al., 2018, s. 21-23). V roce 1924 začala přednášet na Vyšší škole sociální péče případovou práci a v témže roce se provdala „za JUDr. Josefa Krakeše, který pracoval na Ministerstvu sociální péče a sám se také angažoval v řešení sociálních otázek, proto mnohé oblasti své vědecké práce s

ním konzultovala. Doktora Krakeše lze označit za jednoho z našich prvních autorů v oblasti péče o uprchlíky“ (Krakešová et al., 2018, s.23). V rámci organizace Mezinárodní péče o vystěhovalce v Československu vydává v roce 1928 s ohledem na sociální důsledky vystěhovalectví zprávu o zkušenostech s individuální péčí o vystěhovalce. Spolu s manželem JUDr. Josefem Krakešem vydávají v roce 1934 publikaci *Sociální případ a* v roce 1946 vydává Marie Krakešová svou monografii „s názvem *Psychogeneze sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti. Toto dílo bylo velkým přínosem pro další rozvoj sociální práce v Československu a zároveň mapovalo výzkumnou práci autorky v oblasti sociální práce (zejména na základě její praktické činnosti)*“ (Krakešová et al., 2018, s.23).

Poznámka autorky práce - citovaná publikace Krakešová, Kodymová, Brnula vznikla tak, že dr. Kodymová dostala práva k zveřejnění jména a použitých materiálů od příbuzných M. Krakešové. V době vzniku této publikace, byla Marie Krakešová už po smrti.

7.2 Přínos Marie Krakešové pro československou sociální práci

Marie Krakešová věnovala svoje celoživotní úsilí zejména případové sociální práci, která byla poprvé definována v druhé polovině 19. století Octavií Hillovou. Hillová v roce 1869 v Londýnské společnosti sociální uvedla, že: „*Poznati člověka znamená více nežli věděti, že muž jest opilec nebo žena nepočetná; znamená to daleko spíše poznati utrpení, naději a vývoj člověka; znamená to věděti, jakým pokušením podléhají, jakou představu si o svém malém životě vytvořili anebo jak by se byli změnili, kdyby v pravý čas bylo se jim dostalo povzbuzení; čeho by se bylo dosáhlo lepší výchovou v daleké minulosti; jak na ně působiti, jak jimi pohnouti, jak je vésti. Naše vzpomínky a naděje jsou mnohohdy silnějšími činiteli, nežli sami se domníváme*“ (Krakeš, J., Krakešová, M., 1934, s. 99).

Až s dílem Mary Richmondové z roku 1917 přišla nová definice sociálního případu, která označovala za předmět sociální práce „*člověka ve smyslu jeho širšího já, jeho vztahu k okolí a okolí k němu a speciálně jeho závislosti na jeho okolí a sociálních zařízeních*“ (Krakešová - Došková, 1946, s. 12).

Richmondová „*vnímá případ (klienta/uživatele služeb sociální práce) v širších*

souvislostech - jako součást systému“ (Krakešová et al., 2018, s. 27) a konstatuje, že pomoc jedinci není dostatečná, protože ten funguje v celém systému svých sociálních sítí. Avšak je potřeba pomoci jak jedinci, tak jeho okolí a vnímat jeho propojenost s ním. „Krakešová říká, že Mary Richmondová vnímá sociální případ jako člena rodiny v jeho vztazích a problémech. Za důkaz její sociologické orientace považuje to, že dělila rodiny na soudržné a nesoudržné a stanovovala čistě vnější sociologické vysvětlení vzniku problémů a sociálních případů“ (Krakešová et al., 2018, s. 27).

Marie Krakešová byla zpočátku ovlivněna Mary Richmondovou a její tzv. diagnostickou školou sociální práce, která zdůrazňuje potřebu užívání tzv. sociální diagnózy. „*Snaha získat nezbytná fakta týkající se sociálních problémů člověka se často nazývala vyšetřování, ale termín, který jsme si osvojili jako náhradu – sociální diagnóza – má tu výhodu, že od prvního kroku soustřeďuje pozornost sociálního pracovníka na celkový pohled.*“ (Richmond, 1917 s.26). Širším pokusem o definici člověka, jeho životní situaci, vztahů i osobnosti je pojetí sociální diagnózy dle Mary Richmondové. Ta svým způsobem položila základy konceptu „person-family-environment“.

Marie Krakešová oceňovala přínos Richmondové do oblasti sociální práce a věřila, že její publikace *Sociální diagnóza* změnila neorganizovanou a nesystematickou sociální práci v organizovanou profesi, která má vlastní teorii a používá vlastní metody práce.

Později se však Marie Krakešová osvobodila od vlivu Mary Richmondové a její dílo vedlo k odklonu pojetí případové práce původně převzaté od Mary Richmondové k vybudování československého pojetí sociální práce, na základě potřeb sociální práce společnosti československého státu.

V roce 1923 se Alice Masaryková jako předsedkyně Československého Červeného kříže snažila, aby se případová práce zakotvila do systému všech spolků trvale, co se stalo přínosem pro teorii a praxi československé sociální práce. Činnost Marie Krakešové byla ovlivněna dobovým kontextem sociální práce (Krakešová et al., 2018 s. 28).

7.3 Teoreticko-výzkumné činnosti Marie Krakešové - „Sociální případ“

Krakešová et al. (2018) uvádí, že domácí sociální práce v Československu nebyla připravena na řešení nových sociálních problémů, které s sebou přinesly dvacátá léta 20. století. Sociální práce nebyla dostatečně teoreticky propracovaná a jak se ukázalo, převzetí metod sociální práce z USA a zahraničí bylo také nefunkční.

V roce 1948 Marie Krakešová na tento fakt poukázala a konstatovala, že geneze sociálních klientů se v různých krajinách liší, a to z důvodu závislosti na mnoha různých faktorech, jako například kulturní a hospodářské faktory. To znamená, že práce s klientem musí odpovídat té konkrétní zemi a metody práce importované ze zahraničí je nutno přizpůsobit česko-slovenským podmínkám, v nichž se rozvíjela především práce s jednotlivcem jako sociálním případem. To přispívalo k rozvoji případové sociální práce oproti práci v komunitách realizované v rámci Settlement House Movement (tzv. hnutí osídlení) v USA. Marie Krakešová se však soustředila na hledání vlastní cesty v oblasti případové sociální práce a výzkum problémů klientů a jejich příčin. Z toho se pak vyvinuly její vlastní metody. Výsledkem tohoto výzkumu praxe můžeme považovat její publikaci, kterou napsala společně se svým manželem roku 1934 *Sociální případ*.

„Kniha čerpá ze zkušeností z práce s případy několika sociálních organizací. Je nejen strohým souhrnem teoretických výstupů, ale autoři v ní předkládají i vlastní formulovanou teorii. Ta vznikla na základě – v dnešním pojetí – longitudinálního výzkumu, který zachycoval průběh, formy a techniky případové sociální práce realizované v domácím prostředí. Z uvedeného důvodu můžeme právem považovat teorii případové sociální práce za původní (první) teoretický příspěvek do československé sociální práce“ (Krakešová et al., 2018, s. 29).

Manželé uvádějí příklady různých životních situací, které zapříčiňují to, zda se lidé stali sociálními případy. Jedním z příkladů životní situace z třicátých let 20. století byli zemědělci, kteří odcházeli do USA (vystěhovalectví) za prací, aby ochránili svoji rodinu před bídou. Vůbec si neuvědomovali, že ještě nikdy nebyli odloučeni od rodin a že se často rozcházel nejen fyzicky, ale i duševně (rodina s vystěhovalcem). Dalšími příklady sociálních problémů bylo využívání služeb prostitutek, což zároveň způsobilo

rozšíření prostituce jako vředlečné činnosti, nárůst alkoholismu, rychlé tempo života atd. Taktěž nástup industrializace a rozpad tradiční rodiny stojí za vznikem sociálních případů. „Autoři kladou odpovědnost na společnost jako takovou, která by se měla sociálními případy zabývat. Sociální případ nevnímají jako člověka, který je v hmotný nouzi, ale také jako člověka, který strádá po tělesné, duševní, resp. sociální stránce. Doslovně říkají, že je to: „člověk (resp. rodina), který byl nucen omezit svou životní míru pod minimum“ (Tamtéž s. 30). Krakešová konstatuje, že člověk se stává sociálním případem pokud není schopen žít ve svém společenském prostředí vyrovnaným způsobem života (resp. v rodinném svazku) a nedokáže překonávat vlastními silami problémy, které se mu v životě vyskytní. (Krakeš, J., Krakešová, M., 1934).

Manželé Krakešovi označují termínem sociální případ různé druhy morálních, fyzických, resp. společensky nežádoucích obsahů a poukazují na to, že je nutno zkoumat a přistupovat k jednotlivým případům individuálně. Mluví o potřebě zaměřeni se na tzv. vnitřní a vnější překážky, které činí člověka, resp. rodinu sociálním případem. Krakešovi kladou velký důraz na úkol rodiny, resp. sociální síť jednotlivce, která může převzít tzv. ochrannou funkci, aby zamezila jednotlivci či rodině stát se sociálním případem a aby pomocí svých sil zvládali život. „Zde se prokazuje vliv Mary Richmondové na Marii Krakešovou. Lze konstatovat, že Krakešová vnímá stejně jako Richmondová člověka jako součást rodiny, vztahů, které na něj samotného mají nesmírný vliv. Na vzniku nových sociálních případů se podílejí vnější i vnitřní okolnosti. Za vnější faktory můžeme podle manželů Krakešových považovat všechny události, které člověka potkávají, aniž má na jejich vznik, případně zánik rozhodující vliv – invalidita, stárnutí, nezaměstnanost apod. Pod vnitřními vlivy rozumějí autoři souhrn všech složek přítomných u člověka v podobě jeho vhodných vlastností či zvyků, které mu pomáhají čelit tíživým situacím. Ne vždy však tyto nepříznivé vlivy, ať už vnější nebo vnitřní, vedou k tomu, že se člověk/rodina stanou sociálním případem. Upozorňují na význam svépomoci – spolehnutí se na vlastní síly.“ (Krakešová et al., 2018, s. 31).

Ve třicátých letech 20. století začala sehrávat důležitou roli v sociální práci psychologie a to se promítlo „do vzniku tzv. funkční školy sociální práce, která se zásadně rozcházela s diagnostickou školou sociální práce Mary Richmondové (tím dochází k jistému odklonu Marie Krakešové od teorie Richmondové). Funkční škola tvrdí, že základním úkolem sociální práce je poskytnout prostor pro rozvoj vnitřních

možností člověka. Vyznává koncepci, že každý člověk disponuje vnitřním potenciálem, vnitřní silou na sebezdokonalování (sebeaktualizaci) a centrem pomoci má být facilitace rozvoje těchto zdrojů. Klíčem k tomu všemu je přitom člověk sám, který je schopen vlastním úsilím tohoto dosáhnout. Sociální pracovníci se mají zajímat o sílu člověka a jeho osobnostní dispozice, které vedou k pozitivní změně v jeho životě. Jádrem práce s klienty a klientkami se stalo budování terapeutického vztahu, myšlenka začít tam, kde je aktuálně klient, práce na principu „tady a teď“, potřeba respektování práva klientů na svobodnou vůli, seburčení“ (Tamtéž s. 32-33).

Krakešová et al. (2018) uvádějí, že důkazem správného zařazení Marie Krakešové k funkční škole sociální práce je důraz, který klade na vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem a její zájem o příčiny sociálních problémů. Krakešová konstatovala, že sociální pracovník je praktickým odborníkem, který pomáhá klientům řešit jejich situaci či problém dle aktuálních zjištění. Přirovnává ho k umělci, lékaři, vychovateli, protože se musí umět orientovat ve všech těchto oborech. Josef Krakeš a Marie Krakešová se soustředili na případovou sociální práci a její definici. Začíná se jevit nejdůležitější myšlenka manželů Krakešových a to, že pokud člověku/rodině, kteří jsou označeni za sociální případ, chybí víra ve svou soběstačnost, pak není možné sociální případ řešit. Až když sociální případ nabere dostatek síly a víry, aby si dokázal pomoci, lze snad doufat, že jeho situace se zlepší. Tento poznatek manželů Krakešových velmi aktuální i v současnosti. Ve skutečnosti můžeme potvrdit, že lze pomoci jen tomu jedinci/rodině, který sám ve svém životě změnu chce a je ochoten ji realizovat. Dle slov manželů Krakešových: „*když se rozjasní v jeho duši světlo a tušení, že má dost síly, aby si pomohl*“ (Krakeš, J., Krakešová, M., 1934, s.89).

„Marie Krakešová se při definování případové sociální práce inspirovala Mary Richmondovou, podle které „případová sociální práce usiluje o to, aby se podle individuálních poměrů u každého člověka rozvinula osobnost takovým způsobem, že dokáže opět nacházet soulad mezi svým životem a prostředím, ve kterém se ocitl“. Manželé Krakešovi však připomínají, že k tomu je zapotřebí velké úsilí sociálních pracovníků, neboť i tak v mnoha případech neodstraňují kořeny problému, tíživé sociální situace, ale řeší bezprostřední důsledky, které jsou neodkladné. Tato definice případové sociální práce je oproti počátku 20. století (kdy se formovala v USA) již významově výrazně posunutá. Nesoustřeďuje se již jen na odstranění vnějších příčin

vyplývající zejména ze způsobu života člověka ve společnosti a nastavení intervencí cílených především na koreci jeho chování, ale i na pochopení jeho mentálních a duševních dispozic ovlivňujících celou situaci. Z uvedeného je tedy zřejmé, že kromě sociologického pohledu začal do případové práce pronikat už i pohled psychologický a pedagogický“ (Krakešová et al., 2018, s. 33-34).

Základní knihou československé sociální práce je publikace z roku 1934 *Sociální případ*, která je přínosem jak pro oblast praxe, tak i pro teorii sociální práce. Praktickou stránku publikace zajištěnou Organizací sociálních pracovníků doplňuje v druhé části definicí případové sociální práce, jejími metodikami a etapami. Po vzoru Mary Richmondové poskytuje československé sociální práci typ manuálu, ve kterém uvádí postup pro vedení případové sociální práce, jak vést rozhovory, stanovit sociální diagnózu a jak realizovat plán činností se sociálním případem.

Posun Marie Krakešové od diagnostické školy sociální práce Mary Richmondové k funkční škole sociální práce je patrný až v jejím díle vydaném v roce 1946. Krakešová vyzdvihuje vliv psychických faktorů na vznik onemocnění, resp. poruchy a proto jí zařazujeme k funkční škole sociální práce (Krakešová et al., 2018, s. 34-35).

7.4 Psychogeneze sociálních případů 1946

Z publikace Marie Krakešové vydané v roce 1946 *Psychogeneze sociálních případů*: O vzniku sociální úchylnosti lze soudit, že mluví o vlivu vnitřních, psychických faktorů na vznik sociálního případu. V úvodu knihy uvádí, že v této publikaci přináší základy psychologické teorie vzniku sociálních případů. „*Výzkum realizovaný od třicátých let 20. století potvrzuje hypotézu Krakešové, že na vývoj tzv. šťastného a sociálně žádoucího člověka má vliv zdravá dědičnost a příznivé životní podmínky. Opět je deklarována potřeba uspokojit pudové (fyziologické) potřeby, citové touhy (emocionalitu) a výchovu, nejen hmotné požadavky, tj. konkrétní pomoc*“ (Krakešová et al., 2018, s. 36). Posun případové sociální práce a sociálního případu Marie Krakešové od původní publikace z roku 1934 je značný.

Sociální případ, definuje jako „*člověka, který není schopen vlastními silami překonávat životní těžkosti. S těmito obtížemi se setkává při plnění svých lidských funkcí*

a úkolů: ve funkci rodičovské, manželské, pracovní, hospodářské a „obživní“. Nejčastěji mu nedělá problém jen jedna funkce, ale současně nedokáže obstát a selhává ve více funkcích najednou. Nedokáže samostatně a nezávisle žít a starat se o svou rodinu. V práci se chová nezodpovědně, ve volném čase se nedokáže ovládat a zachovávat míru, čímž přichází do konfliktu se společenským řádem. Stejným způsobem zanedbává péči o své zdraví, neléčí se a nechodí do nemocnice. Z nedbalosti a lehkomyšlnosti škodí svému zdraví. Nemá dobré vztahy v rodině, příbuzným, přátelům a ke spolupracovníkům. Nedokáže se přizpůsobit životu a jeho tzv. otřesům, ani nedokáže čelit osudovým ranám. Chybí mu tzv. rozevlátý životní postoj a vytrvalé úsilí“ (Krakešová - Došková, 1946, s. 9).

Krakešová postavila svoji teorii na sociálních a vývojových aspektech lidské psychiky, které ovlivňují vývoj jedince. Dle Krakešové nastává u sociálních případů narušení emocionální sféry. Člověk je vystaven různým tíživým životním situacím, které mohou narušit jeho životní rovnováhu a způsobit tzv. vykolejení. Sociálně vykolejený klient se stává sociálním případem. Sociální vykolejení dle Krakešové je „stav, ve kterém se člověk necítí dost silným ani odpovědným, aby řídil své vlastní záležitosti ke svému prospěchu a v souladu se společenským řádem. Závisí na vnější pomoci z venku, či jiném zákroku společnosti“ (Krakešová - Došková, 1946, s. 162).

Neschopnost plnit hlavní životní úkoly lze považovat za symptom sociálního vykolejení. Výzkum Marie Krakešové na jedné straně prokázal spojení mezi narušenou životní rovnováhou a sociálním vykolejením a na straně druhé emocionálními poruchami. Krakešová dělí dědičnost na biologickou a sociální. Biologická dědičnost a její vliv na člověka k náchylnosti na sociální vykolejení nebyla prokázána. Krakešová doslovně říká: „rodiče, kamarádi a škola jsou hlavní zdroje, ze kterých dítě čerpá pro život zkušenosti zhoubné nebo prospěšné“ (Krakešová - Došková, 1946, s. 259), čímž myslí sociální dědičnost, tedy vliv sociálního prostředí na člověka v jeho vývoji i na jeho život v dospělosti. Svým výzkumem Krakešová definovala dva základní typy sociálních případů a taktéž prokázala, že stupeň a povaha sociálního vykolejení nejsou u všech sociálních případů shodné.

Utlačovaný typ sociálního případu se poddává útlaku v dětství (péče o sourozence, nedobrovolné činnosti, špatné podmínky pro naplňování základních potřeb atd.) a jen zřídka mu vzdoruje. Tento útlak ovlivňuje život v pozdějším období. Marie

Krakešová považuje za znaky utlačovaného typu sociálního případu povolnost, osamělost, přizpůsobivost, závislost na mužích atd. Na druhý typ sociálního případu nazvaného Krakešovou *neukázněný* působily podobné okolnosti jako na typ utlačovaný, avšak je u něj patrný rozdílný postoj vůči těmto okolnostem. Neukázněný typ se snaží útlaku za každou cenu uniknout a snaží se dostat z prostředí, ve kterém „*jeho pudové nebo citové potřeby nejsou uspokojovány, a tyto se snaží uspokojit jakýmkoliv způsobem bez ohledu na společenský řád*“ (Krakešová - Došková, 1946, s. 23).

Neukázněný typ se snaží uniknout z nepříjemných situací, touží po potížích, je společenský, projevuje se mravní otupělostí, cynismem a protože nemá v okolí dostatek vzorů, hledá je mimo toto prostředí. Autorka v závěru publikace poukazuje na to, že k sociálnímu vykojení může dojít v důsledku nedostatečné péče, výchovy a lásky nejen v chudé ale i v bohaté rodině. „*Připomíná čtenáři znovu potřebu, ba přímo nutnost nejen – terminologií autorky z roku 1934 - „konkrétní pomoci“, tj. hmotné podpory, ale i „výchovného programu“, tedy tzv. výchovně-sociální péče. Tímto opět Marie Krakešová přemostňuje svůj výzkum k vytvoření samostatného teoretického směru v sociální práci, který později nazývá výchovně-sociální terapie*“ (Krakešová et al., 2018, s. 39). Publikaci Marie Krakešové Psychogeneze sociálních případů z roku 1946 můžeme právem považovat za jedinečné dílo pro československou sociální práci.

7.5 Sociální kliniky

Ve vzdělávání sociálních pracovníků pro praxi zastávala Marie Krakešová velmi významné místo. Chápala jako naprostou nezbytnost kvalitní výuku a nutnost propojenosti teorie s praxí. V žádosti pro zřízení sociálních klinik bylo uvedeno odůvodnění, že kliniky mají umožnit posluchačům Sociální fakulty Vysoké školy politické praktický výcvik v oboru sociální práce v zařízení, kde se poskytuje odborná pomoc klientům, kteří se ocitli v tísní přechodné nebo trvalejší povahy vyžadující speciální péči. Jsou to především osoby sociálně vykojené, oslabené tzv. sociální případy.

Odborná pomoc jednotlivci ve smyslu sociální práce spočívala v prostudování životních podmínek a situace klienta ze zdravotního, právního, pedagogického, psychologického a i hospodářského hlediska.

Sociální práce se pak dělila na dvě složky:

- 1.) Složku technickou – poskytnutí rady a konkrétní pomoc v oblasti zdravotní, právní, hospodářské i pracovní
- 2.) Složka pedagogicko-psychologická – snaha sociálního pracovníka usměrnit vykojené sociálně-psychické síly klienta, obnovení samostatnosti vést svůj život, plnit své lidské funkce a úkoly, odpovědně žít ve společenské skupině.

„Taková úroveň práce však vyžadovala speciální vzdělání sociálních pracovníků, garantované základní skupinou předmětů vyučovaných na sociální fakultě, i praktickou přípravu v získávání zkušeností v práci se sociálními případy pod odborným dohledem a individuálním vedením školených instruktorek, jejichž činnost by usměrňoval profesor sociální fakulty. Aby instituce mohly plnit funkci kliniky, měla si buď vedoucí tajemnice doplnit výcvik tak, aby mohla podle plánu klinik instruovat posluchače, dohlížet na ně a inspirovat je v práci, nebo měla organizace přijmout další pracovníci, které klinika tento úkol svěří“ (Krakešová et al., 2018 s. 90).

Sociální kliniky dle funkce měly dvě podoby:

- 1.) Kliniky s vlastním cílem, v nichž by se školili posluchači, věnovali by se výzkumu, zdokonalovali metody v oboru a vykonávali případovou práci
- 2.) Kliniky zvláštní, které doplňovali konkrétní pomoc a vykonávali speciální službu v institucích do kterých byly začleněny. *„Například při spolupráci s pedologickým ústavem, kde by sociální diagnóza doplňovala odbornou diagnózu lékaře z oblasti psychiatrické a psychopatologické, kde by pediatři ve spolupráci s instruktory kliniky a posluchači nalézali vhodné přístupy k další práci s dítětem“ (Tamtéž, s. 90).*

Za silné podpory dr. Josefa Krakeše mělo na vybudování sítě klinik velký zájem Ministerstvo ochrany práce a sociální péče, a to s odůvodněním, že je ve veřejném zájmu využít velké částky, které na podporu sociálně oslabených poskytovali veřejné i

soukromé instituce účelně. Koncepce poslání sociálních klinik byla postavena tak, aby byly podobné zdravotnickým klinikám. Oba druhy klinik kromě léčby, sloužili jako studijní a výcviková centra a proto ministerstvo považovalo tuto koncepci za oprávněnou. Přínosem klinik označila Marie Krakešová tzv. vzornou sociální práci s klientem, která umožní nahlédnout studentům na životní procesy lidí sociálně oslabených, vykořeněných, neschopných plnit své základní úkoly a funkce ze vztahu k společenským skupinám, k rodině i k sobě samým (Krakešová et al., 2018, s. 90-101).

Závěr

V této bakalářské práci je chronologicky zmapován historický vývoj sociální práce v období na přelomu 19. a 20. století, implementace sociální práce z USA do Čech a na Moravu, snahy o transformaci sociální práce z charitativního přístupu k vědeckému základu a její profesionalizaci, teoretické základy sociální práce i dílo Marie Krakešové, které vedlo k odklonu pojetí případové práce původně převzaté od Mary Richmondové k vybudování českého (československého) pojetí postaveného na teorii M. Krakešové.

Byla popsána nelehká cesta zásadního historického vývoje sociální práce prostřednictvím dvou významných socioložek Jane Addamsové, nositelky Nobelovy ceny za mír, zastánkyni makro přístupu sociální práce a Mary Richmondové, která se zabývala případovou prací a byla autorkou první teorie sociální práce.

Pozornost byla věnována uznávanému lékaři a reformátorovi lékařského vzdělání Dr. Abrahamovi Flexnerovi, který byl nařknut ze zpochybnění sociální práce jako povolání, avšak po pečlivém bádání v historických dokumentech jsem zjistila, že tomu tak nebylo. Dr. Flexner pouze poukázal na to, že sociální práce postrádá znalostní základnu, specifickou vědeckou metodu a nesplňuje všechna kritéria pro plnoprávnou profesi, ale základní charakteristiku povolání splňuje.

Na základě rozborů historických textů se podařilo objasnit rozporuplnou otázku ve vývoji sociální práce týkající se zpochybnění sociální práce jako povolání Dr. Flexnerem i následnou reakci na vývoj sociální práce k její profesionalizaci. Zřejmě první odpovědí na Flexnerovu kritiku byla první zdokumentovaná vědecká metoda v díle Mary Richmondové *Social Diagnosis* z roku 1917, na základě které bylo možné případovou práci vyučovat na školách sociální práce jako profesionální metodu oboru.

V této bakalářské práci byl také akcentován zásadní přínos našich nejvýznamnějších československých socioložek Alice Garrigue Masarykové a jejímu úsilí o změnu dobrovolné sociální práce na práci profesionální i její role v Československém Červeném kříži. Značná část práce je věnována průkopníce sociální práce v Československu Marii Krakešové-Doškové, která položila teoretické základy pro Československou sociální práci.

Všechny tyto významné osobnosti a mnoho dalších se zasloužily o současnou podobu oboru sociální práce. Položily její základy a je na nás tento obor nadále rozvíjet, podporovat, zkoumat, obohacovat a vzdělávat se v něm, aby sociální práce splnila svůj cíl, a to zajistit profesionální pomoc potřebným.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů:

Addams, J. (1899). A Function of the Social Settlement. *Sage Publications, Inc*, 33–55.
<https://www.jstor.org/stable/1009169>

Addams, J. (1910). *Twenty years of Hull House*.

<https://digital.library.upenn.edu/women/addams/hullhouse/hullhouse.html#89>

Austin, D. M. (1983). The Flexner Myth and the History of Social Work. *Social Service Review*, 357–377. <https://www.jstor.org/stable/30011656>

Brnula, Kodymová, Michelová. (2014). *Marie Krakešová*. IRIS - Vydavatelství a tlač, s.r.o., Bratislava.

Flexner, A. (2001). Is a social Work a profession? *Research on Social Work Practice*, 152–165. <https://doi.org/10.1177/104973150101100202>

Franklin, D. L. (1986). Mary Richmond and Jane Addams: From the Moral Certainty to Rational Inquiry in Social Work Practice. *Social Service Review*, 504–525.
<https://www.jstor.org/stable/30012363>

Goldenberg, I. (1971). Build Me a Mountain: Youth, Poverty and Creation of New Settings. *MIT Press*, 1. <https://doi.org/10.1086/642855>

Kodymová, P. (2018). Propojení americké a československé sociální práce na území Čech v letech 1918–1936 prostřednictvím aktivit Alice Masarykové. *Sociální Práce*, 19–34. <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-5.pdf>

Krakeš, J.; Krakešová, M. (1934). *Sociální případ*. Organizace sociálních pracovníků.

Krakešová - Došková. (1946). *Psychogenese sociálních případů*. Nakladatelství Nová

Osvěta.

- Krakešová, M., Kodymová, P., & Brnula, P. (2018). *Sociální kliniky*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- Levine, D. (1980). *Jane Addams and the Liberal Tradition*. Praeger.
- Lovčí, R. (2007). *Alice Garrigue Masaryková*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga.
- Masaryková, A. G. (1994). *Dětství a mládí*. Ústav T.G. Masaryka.
- Masaryk, A. G., Mitchell, R. C., & Vlasak, L. (1980) *Alice Garrigue Masaryk, 1879-1966: Her life as recorded in her own words and by her friends*. Pittsburgh: University Center for International Studies, University of Pittsburgh.
- Richmond. (1915). *The social caseworker in a changing the world*. Proceeding of national conference.
- Richmond. (1917). *Social diagnosis : Richmond, Mary Ellen, 1861–1928 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*.
<https://archive.org/details/socialdiagnosis00richiala>
- Richmond. (1922). *What is social case*.
https://www.russellsage.org/sites/default/files/Richmond_What%20is%20Social_0.pdf
- Skilling, H. G. (2001). *Matka a dcera: Charlotta a Alice Masarykovy*. Gender Studies.
- Soukup, F. š. (1930). *T. G. Masaryk jako politický průkopník, sociální reformátor a president státu*. <http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:4d8048b0-708d-11e4-b202-005056827e52>

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2020). *Josephine Shaw Lowell* | *American social worker*. Encyclopedia Britannica.

<https://www.britannica.com/biography/Josephine-Shaw-Lowell>

Waldijk, B. (2011). *Social Work Between Oppression and Emancipation. Histories of Discomfort and Inspiration in Europe. Social Work and Society International – Special Issue: „European History of Social Work“, 9(2) [online].*

<https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/272/465>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení: Zuzana Grančaiová

Studijní Program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu – Snahy USA postavit charitu na vědecký základ

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2021

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 16668

Ostatní text: 84775

Celkový počet znaků: 101443

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF: Bakalářska práce – Zuzana Grančaiová 2021,

PVŠPS – obor Sociální práce

VEDOUcí
**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Zuzana Grančiaová

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu – Snahy USA postavit charitu na vědecký základ**

Vedoucí/oponent* práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 52

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 21

0**	1	2	3	4

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			

Oborová přílehavost tématu

	X			

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		X		

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		X		

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			

Využití výzkumných empirických metod

Využití praktických zkušeností

X				

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			

Naplnění cílů práce

	X			

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

Návaznost kapitol a subkapitol

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		X		

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		X		

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co se při zpracování tématu ukázalo jako nejobtížnější?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Téma předkládané bakalářské je jednoznačně propojeno se sociální prací a jeho zpracování považuji za přínosné pro obor.

Předkládaná bakalářská práce má celkem 52 stran. Jazyk a stylistika práce jsou na přijatelné úrovni odpovídající akademickému textu. Formální úprava práce není bez chyb (kupř. formátování textu je rozhozené, citačního stylu apod.) Vyžito a citováno je 21 zdrojů. Autorka shromáždila a konzultovala v průběhu psaní práce zdaleka větší množství podkladů, než v práci využila.

Oceňuji však autorčinu odvahu vstoupit na pole historického výzkumu a rozšířit tak formou historické sondy dosavadní poznatky o domácí historii sociální práce, která, jak mnozí z autorů zabývajících se tímto tématem opakovaně konstatují, na své komplexní zpracování stále ještě čeká. Přitom je nesporné, že znalost historie sociální práce je velmi důležitá, protože nám umožňuje dostatečně pochopit současnou strukturu profese, teoretické přístupy i předjímat její možný další rozvoj. Stejně tak jako aplikovat účinné strategie řešení problémů, které bývají mnohdy důsledkem předchozích nedostatečných nebo chybných řešení, a poučit se tak ze selhání profese v dobách minulých.

Autorka práci založila na analýze a syntéze dostupných primárních zdrojů, kterými jsou dobové publikace, časopisy či digitalizované archivní materiály. Ve své práci autorka prokázala schopnost na základě vytčené koncepce, shromáždit, roztřídit a ověřit informace v množství různorodých pramenů a uplatnit je závěrech své práce. Práce tak splňuje po obsahové i formální stránce požadavky kladené na bakalářskou práci.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: V případě excelentní obhajoby a vypořádání se s případnými připomínkami oponenta/oponentky navrhuji, a to i přes uvedené výtky, hodnotit klasifikačním stupněm: **výborně**.

Praha, 17. 9. 2021

PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Zuzana Grančaiová**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu – Snahy USA postavit charitu na vědecký základ**

Oponent práce: Mgr. Iveta Jelínková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		

Oborová přiléhavost tématu

	x			

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		

Využití výzkumných empirických metod

Využití praktických zkušeností

		x		

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

Naplnění cílů práce

		x		

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		x		

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Nemám otázky ani náměty k diskusi.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Hlavním tématem předložené bakalářské práce je problematika zabývající se teoretickým výkladem implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu. Zvolené zaměření práce dle názvu práce odpovídá studovanému oboru.

Bakalářská práce je pojata jako práce teoretická, tzn., že je postavena na důkladném zpracování problémů z hlediska jeho historického vývoje, současného stavu vědomostí, srovnáním přístupů a v neposlední řadě na víc než podrobné a úplné literární dokumentaci.

Práce je postavena na sedmi hlavních kapitolách, v nichž se autorka snaží přiblížit hlavnímu tématu práce. První kapitola předkládané práce pojednává o problematice vysokoškolského vzdělávání žen na Chicagské univerzitě v oboru sociologie. Druhá kapitola práce nám přibližuje dva přístupy k pojetí sociální práce, a to přístup makropraxe a mikropraxe. Třetí kapitola práce je prezentována pod názvem Zpochybnění dr. Abrahama Flexnera sociální práce jako profese. Ve čtvrté kapitole práce se čtenář seznámí s osobou Alice Garrigue Masarykové, a to nejen v rámci jejího působení v Čechách, ale i v USA. Pátá kapitola práce se zabývá sociální prací roku 1918. Šestá kapitola je věnována sociálnímu výzkumu A. G. Masarykové v ČR. Závěrečná kapitola teoretické části práce je pak zaměřena na teorie sociální práce Marie Doškové-Krakešové.

Autorka se ve své práci zaměřila na určitě zajímavou problematiku v rámci teorie sociální práce. Kapitoly práce na sebe logicky navazují, autorce se podařilo časově propojit problematiku sociální práce v USA s vývojem sociální práce v ČR a zároveň se zabývat důležitými aspekty, které ovlivnily vývoj tohoto oboru u nás.

Autorka také pracovala s dostatečným množstvím odborné literatury, a tak splnila požadavky na zpracování teoretické práce.

V neprospěch práce mluví některé formální nedostatky, jako například chybějící Bibliografické údaje, číslování hlavních kapitol uvádíme bez tečky, každá hlavní kapitola začíná na nové straně, dle normy APA přímé citace nepíšeme kurzivou.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **1 – 2 dle obhajoby**

